

— Eszembe jut egy most már anakronizmusba menő történet veled kapcsolatban: A pártbizottság propaganda osztályán Szekeres elvtársnál egy Szatmárnémeti jött hivatalos csoport mellé éppen kíséretet keresnek, aki megmutatná a vendégeknek Csíkszereda város nevezetességeit, amikor te oda tévedsz. Vállalkozol rá. Egesz nap lötsz-futsz a csoporttal Somlyótól Zsögödig, amikor valaki megemlíti, hogy hallotta, van itt egy Márton Árpád nevű festő is a városban, s kéri, őt nem ismered-e. Így volt? Az egész napot névtelenül töltöttél velük?

— Így volt.

— A történet mindenképp jellemző rád. Alapvető tulajdonságodat — szerénységedet jelzi. Ehhez kötöm a következő kérdést: miért vagy szerény? Emberi tulajdonság vagy életforma ez nálad?

— A szerénység, úgy érzem, családi örökség. A családom tagjai visszafogottan éltek. Íratlan parancsuk, amit rám örököltetek, az volt, hogy inkább a cselekedetem után értékeljenek, mint hogy feleslegesen felhívjam magamra a figyelmet. Aztán ugyanezt a példát sugallta a marosvásárhelyi művészeti középiskolában tanáraim — Barabás István, Nagy Pál — életformája is: hétköznapi emberként nem vagy érdekes, de a cselekedet az, ami kiemel a hétköznapiságból.

— Téged a „cselekedeteid” rég kiemeltek a hétköznapiságból. Nem nehéz továbbra is szerénynek lenni?

— Elismerem, sok hátránya volt és van ennek a viselkedésmódnak, de ha újramegfontolom, akkor is ugyanígy járnék a világban, ahogy eddig jártam. Ha más ruhát vennék magamra, nem érezném jól magam benne, idegen lenne a számomra.

— Ez a vállalt viselkedés- és életforma megnehezítette-e az önadminisztrációt, ami végül is munkád anyagi elismeréséhez járul hozzá?

— Az „adminisztrálás” a közönség felől jött. Éveken keresztül hallani sem akartam arról, hogy eladjak a munkáimból. A létfenntartásomat megoldotta a tanári fizetés. A képzőművészt nem szabad a pénz vezérelje... megfertőzze. Aki túl korán kezdi eladogatni a munkáit, az kiteszi magát annak a veszélynek, hogy önellenőrzés nélkül kiszolgálja a közönséget.

— Közhely, de azért most ide kíváncsok egy ellenvetés-féle: a művészet — szolgálat.

— A művészet igen. Az alkotótévesztésnek azonban át kell esnie a serdülőkoron. Míg művészetté „öregedik”, addig nem szabad a lovak közé csapni, tartani kell a gyepőt. Hosszú évekig nem adtam el a munkáimból. A 70-es évek közepén, amikor ez az allergiás betegségem kezdődött és többé nem tudtam olajjal festeni, sokkal többet akvarelleztem. Így nemcsak felgyűlték, de képileg is megfogalmazódtak az ötletek. Ez az időszak a mennyiségi felhalmozódás mellett a felkészülés időszaka is volt technikai kísérletekre, útkeresésre. Azóta is többnyire két technikával dolgozom: olaj-tempera a nagyméretű képeknél és akvarell.

— Engedj meg egy kisvárosi okvetellenkedést: ezekbe az „ötletekbe” belejért-e a modell, az aktmodell utáni rajz, vázlat? Befolyásolt-e ebben valamilyen előítélet?

— A főiskola után festettem néhány portret, azután nem. Az akt mint esztétikai érték középiskolás koromban világgossá vált számomra. Akkor is megkésőbb az egyetemen is rajzoltam, de csak az anatómiai tanulmány kedvéért. Különben is a 60-as években, kisvárosban teljességgel lehetetlen lett volna ezt folytatni. Lehet alkotói cél is, gondoljunk például Modigliani akt-sorozataira, amely nélkül szegényebb volna a művészettörténet. Az én kitűzött alkotói céljaim mások voltak. Az én gondolatvilágom mindig tenyeres-talpas volt. Azt szerettem volna képileg megfogalmazni, ami körülött engem gyermekkoromban. Magammal hoztam azt a belső puritánságot, ami a falumot jellemezte. Az emberek — akármilyen meleg nyárban — a mezőn ruhásan dolgoztak, a ruhátlanság, az idegen szemek előtti meztelenség nem tartozott a falusi ember szokásai közé, elképzelhetetlen volt, semmilyen „modernség” nem igazolhatta.

— Szólj akkor néhány szót a modernről. Például az akcióművészetről.

— Megáldott a fennvaló egy jó természettel: nem vagyok elfogult. Semmit sem utasítok el, ami a művészetet hozzásegíti, hogy egyet lépjen előre. A XIX. század végén például a modernség kiélezett harc formájában jelentkezett, az

akadémisták és az impresszionisták között. Ez utóbbiak megújították az akadémista művészettelfogás begyepesedett formáit, szilánkokra robbantották a reneszánsz után egyre jobban bemervezett művészetet. A XX. században ezek a szilánkok még jobban megsokasodtak; uralkodóvá, jellemzővé vált a sokszínűség. Ugy tünik, napjaink művészeti útjait az egyik fontos célja bevonni a közönséget magába a tiszta alkotási folyamatba. A nem alkotó ember is érezze meg, élje át az alkotás, a mű születésének közvetlen élményét. Ha csak pillanatokra is, az alkotás mint emberi tevékenység elefántcsonttoronyának magasából és komolyságából szálljon ki (nem alá!) egy közösségi játék önfeloldódásába és öncé-

szetre, ahová akartam, hanem a pedagógia. Feri bácsinak elpanaszoltam világvég-hangulatú keservemet. Ez egy kenyér, mondta, jó pedagógus leszel. Másodévtől az egyetemen megszüntették a pedagógiát. Lehettem festő „hivatalosan”. Amikor már nem kényszerítettek, keményen tanulni, készülni keztem a pedagógusi pályára. Kádár Tibor, tanárom nyitotta rá szememet a gyermekrajz érdekére, szívet lelket gyönyörködtető világára, ő rázott fel (egy Nagy István kiállítás kapcsán) a választani-képtelenség és egyetemista-modorosság kábulatából. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy amikor én magam is tanítani keztem, tudatosan kerüljem azt a csapdát, amibe a tanárok nagy többsége beleesik, hogy csak tehetséges gyerekeket akar

zet, amibe beleszületik a gyerek. Van vagy nincs amire, amivel rajzoljon. Kap-öszönést vagy nem. 3–6 éves korában elkezdődik az intézményes nevelés. Sok függ attól, hogy mennyire hozzáértő az óvónői (óvóbácsi). Általában a tehetség már óvodáskorban megmutatkozik. Ha ebben a korban a családi és intézményi ösztönzés összetevődik, egymást kiegészítik a tehetség fejlődésében nincs törés. 1–4 osztályban bonyolultabbá válik ez a kérdés. A gyerekek való foglalkozás tantárgyakra hull szét, sémák, tanügyi programok szorítják szatuba. Ugy tünik, napjaink nevelési gyakorlata egyre inkább megelégedik arról, hogy a képi világ fejlesztése társadalmi probléma is. Az élet minden területén szükség van rá. Sajnos, s rajzoktatás helyzete egyre kétségbeesettebb. Most rosszabb, mint Ceausescu idején. 5–8. osztályból kivettek két év rajztanítást, a középiskolában pedig egyáltalán nincs, sem rajzolás, sem művészettörténet, sem műszaki rajz.

— Tanítás után, a gyerekek világából visszalépsz a felnőttek világába. Munkádon kívül kikkel beszélgetsz szívesen?

— Bárkivel bármilyen témáról. Mindenkinek megvan a maga helye a világban és kiegészíti az én életemet.

— Milyen érzés, ha egy barátod azt mondja a legfrissebb alkotásodról, hogy neki nem tetszik?

— Előfordult ez is. Meghallgattam, elmélkedtem rajta, lehet, hogy igaza volt, én mégis csináltam úgy tovább, ahogyan elképzeltem. Hitttem abban, amit képileg már egyszer megfogalmaztam, mindig vállaltam a felelősséget érte. Végül is kialakult egy folytonosság, egymásutánosság — egyik dolog igazolta a másikat.

— Visszatérve a játék fogalomkörére, tudom, hogy szeretsz a szavakkal is játszani, szeretettel izelgetni egy-egy régi, ritkán használt szót, gyermekkorból felbukkant kifejezést?

— Családi vonás ez is. Édesapám és nagymamám is nemcsak szerettek, hanem nagyon tudtak mesélni, és ezen keresztül példálózni. Jól ismertek, jó irányba menő szellemességre szükség van. Sok vidám vagy éppen nehéz pillanatban jól jön a mese, a történet. Nem akarok elfelejteni egyetlen szót sem a gyermekkoromból. Mindig büszke voltam arra, amivel megáldott, felruházott az otthoni (gyergyóalfalvi) környezet. Ezt csiszolni igen, de levetkőzni nem akartam soha, bárhol járok is, bárhol szólok, maradjon meg a szavak otthoni zamat. A kollégiumban rámtapadt a Marci név, Talált is rám. Fedte egész fizikai és szellemi lényemet.

— Most szedted le a csiki Székely Múzeumban, az ötvenedik születésnapodon megnyílt és három hónapig tartó gyűjteményes kiállításodat. Mit szólna a módra a siker érzelmileg és szakmailag?

— Huszonhét éve élek Csíkszeredában. Itt raktam tégláról téglára az alkotásomat, az életemet. Ez a kiállítás tiszteletadás is azoknak az embereknek, akik között élek. Szakmailag pedig egy felmérés, számvetés volt. A főiskola padjaitól mostanig született képeimet tulajdonképpen én is most láttam a maguk valóságos egymásutánosságában. Kegyetlen fordulópontra is, mert következik a „hogyan tovább?”

— És... hogyan tovább?

— Ugyanezen az úton. Sok felgyűlt témám van, ami vázra kíváncsok. Azóta még részt vettem két budapesti kiállításon is: a romániai magyar képzőművészekén. Ez hazai seregszemle volt külföldön. A két ország művelődésiügyi minisztériumai rendezték, sajnos talán szervezési hiányosságok miatt — nem volt teljes, sokan hiányoztak. Aztán ott voltam az Erdélyi Művészetiért Alapítvány Szülőföldem Erdély címen kiírt pályázatán egy hármassorozattal (Fény, 1990; Nyerges, 1990; Paraszt-miatyánk, 1990), amellyel első díjat nyertem. A pályadíj egyhetes olaszországi út. Majd a nyáron! Most, február végén pedig Gaál Andrással együtt a Hortobágyi Alkotótábor meghívottai vagyunk.

— Szívesebben élnél-e máshol, mint Csíkszeredában?

— Ezt a várost választottam. Mintha már én magam is egy téglája lennék! Lakóihoz tartozom, és ők hozzám tartoznak. Úgy érzem, hogy itt szükség van rám, tehát szívesen élek itt.

— Köszönöm a beszélgetést.

(1991. febr. elején)

Lejegyezte: KOZMA MÁRIA

„Az én gondolatvilágom mindig tenyeres-talpas volt”

Beszélgetés MÁRTON ÁRPÁD festőművésszel

Márton Árpád: Emlékezés

lúságába. Az önfeloldódó játék aztán kreativitással, valódi alkotó kedvvel nemesülhet. Ehhez, véleményem szerint, itt nálunk, egy új nemzedék kell szülessen. Mi már gatlásosak vagyunk az ilyen fajta játékhoz. Ennek sok, rajtunk kívülálló oka is van: elsősorban ez az elzárt világ, amiben élünk-elünk. Olyan szókészletek alakultak ki körülöttünk, amelyek azt a könnyedséget, gondtalanságot, ami a játékhoz elengedhetetlen, már többnyire végletesen lemerovítették, beszűkítették.

— Feláldoznád egy félig kész festményedet, hogy abba a közönség belerajzoljon, ráfessen?

— Adok magamból egy lehetőséget másnak — egy kicsit feláldozom magam. Attól a pillanattól, hogy a közönség hozzájárul a vásznamhoz, én mint alkotó egyenlőtlenül; ám beleolvadok egy kreatív közösségbe — s ez lényem közösségi részének mindenképp nyeresége.

— Sok régi tanítványod rajongva beszél rólad mint tanárról. Hogyan lehet rajzolni tanítani valakit, aki, a szó megszokott értelmében, nem tehetséges?

— A marosvásárhelyi művészeti középiskola meghatározó volt egész életemre. Ott találkoztam már kisdíákkoromban azzal a belső kollégiumi renddel, amely korán pedagógussá tett: a nálunknál nagyobbaknak tanítványai, a kisebbeknek tanítói voltunk mindannyian. Egyszemélyben tanító és tanítvány — ideális helyzet, hogy hasonlítani kezdj egy pedagógushoz és megtanulni a kölcsönös tisztelet szükségességét. Azóta is példaképem maradt nevelőnk, Simonfi Ferenc, nyugdíjas tanító. Pedagógiai alapelve a tapintat volt. Sokat beszélgettünk velünk, mindent megbeszélt. Úgy tudott megszidni, hogy az jobban fáj, de hatásosabb is volt minden pofonnál. Később életemet, pályámat sinre tevő tanácsot is adott egyetlen mondatban. Az történt, hogy beke-
rültem az egyetemre, de nem a festé-

tanítani, azokat keresi az osztályban, s a többi — az ún. tehetségtelenek — csak passzív, érdektelen tömeg marad, akikre nem érdemes vagy fárasztó odafigyelni. En az akartam elérni, hogy ez a „tömeg” is felszabaduljon az órán. Soha nem sajnálom a gyerekektől a dicséretet. Ez, hitem szerint, hozzájárul az önbizalmuk megerősödéséhez, ami igen fontos dolog, nagy előny az életben.

— Úgy érted, hogy a tanár eldöntheti, persze ha ezt akarja is, hogy az ő tárgyához minden gyerek hozzá tudjon szólni, ne csak a kevés kiválasztott?

— Ismétlem: a gyerek gatlásait oldani kell, jó szóval, dicséréssel, megértéssel. A megdicsért gyerek nyílt lesz és szeretetreméltó. Az óvodában még könnyű — később egyre nehezebb — ezt a hozzanemértési gatlást oldani. Ilyen zsenge korban a gyerek szellemisége meg iroetlen, nincs sémákba skatulyázva. Önfeloldódó játszik, fantáziál, próbálgat, mindenhez ért. Hinni kell neki. El kell hinni neki a mesét, amit költ, hiszen ugyanaz a szó percenként mást és mást jelenthet a számára. El kell fogadni a magyarázatait. Húz egy vonalat és azt mondja, hogy ez elefánt, és ugyanarról a vonalról, hogy az a nap. El kell hinni neki, és akkor szívesebben fog rajzolni még egy és még egy vonalat, és egyszer csak tényleg érteni kezd ahhoz, amit csinál. Az órámon mindig arra törekszem, hogy a gyereket olyan világba vigyem, ami más, mint a hétköznapi. Ne hasonlítson a megszokotthoz, ezzel felkeltem az érdeklődését. A gyereket és főleg a munkáját nagyon komolyan kell venni. Nem szabad letörni, kiteljesedésben nagyképű véleményekkel elgáncsolni. Ha sikerélményt adok egy gyereknek, az nekem is sikerélmény. Persze, vannak született tehetségek...

— Igen, ez már egy másik kérdés: hogyan kerül felszínre, vagy hogyan vesz el, és ki a felelős mindezt?

— Első feltétel a család s a környe-

Néprajz- kommunikációs antropologia- értelmiség

Közvéleményünket az utóbbi időben az értelmiségi magatartásnak a nemzetiségi jövő szempontjából figyelmet érdemlő kérdése kezdte foglalkoztatni. Erről nemrég Sepsiszentgyörgyön tanácskozás is folyt. Összefügg ezzel az újralétesítendő Bolyai-egyetem körül A Hét oldalain kibontakozott vita, és talán nem erőltetett, ha kapcsolatot teremtünk a polémiák és a transzilvánizmus időszerűségéről az Európai idő című hetilapban sorozatosan közölt cikkek között.

A közelmúltban jelent meg a *Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport Átmenetek* című folyóiratának első száma, s benne ankétot találunk a romániai magyar intézmények, va-

lamint a civil társadalom viszonyáról, amely az értelmiségi habitusokat is érinti. Ezt megelőzően viszont, az elmúlt években nézeteltérésekre került sor a néprajz hagyományos művelői és a KAM — új paradigma alapján fellépő — tagjai között.

Az alább közölt levelek — pars pro toto jelleggel — betekintést nyújtanak egy fiatal kutatócsoport kialakulásának folyamatába és mindazokba a közéleti, szakmai, erkölcsi vívódásokba, illetve törekvésekbe, amelyek a romániai magyar értelmiség bizonyos részének a szarnokuralom idején tanúsított magatartását is jellemezték. A levélváltás egy években keresztüli kialakított párbeszédéről tanúskodik, s ez — ha úgy tetszik — a nemzedékek közötti dialógusnak is minősíthető.

A magam részéről nagyra tartottam és tartom a csíkszeredai csoport tevékenységét, s ha néhány alapvető vonatkozásban nem tudtam is velük egyetérteni, kutatásaikban, könyveikben, önértékelésük erőfeszítéseikben művelődésünk vitalitásának a meggyőző jelét véltem felismerni.

G. E.

•Tisztelt Tanár Úr!

Ha azt mondjuk, hogy a folklorizmus-kötetről szóló tanulmányértékű recenziója számunkra nagyon fontos volt, akkor ez még csak nagyon keveset fejez ki abból, hogy — meggyőződésünk szerint — mit is jelentett nekünk ez az írás. Mindamellett, hogy fölhívta figyelmünket egy sor dologra és még egyszer alaposan elgondolkodtatott mindazon, amit elkövetünk, még két vonatkozásban nagyon sokat nyújtott. Ezek olyan dolgok, amelyekre a Tanár Úr talán nem is gondolt. A könyv megjelenése előtti és utáni cselekvésekem leckéit jelentett nekünk arra nézve, hogy ha dolgozni akarunk, akkor egyféle szimbolikus tökére elengedhetetlenül szükségünk van. Ezen a téren ez az írás tett a legtöbbet értünk, és ezért köszönettel tartozunk. Nem kevésbé fontos azonban — legalábbis a mi szempontunkból — a másik vonatkozás: igen kevés olyan írás jelent meg, amely nem valamilyen személyes érdekből (legyen az „öröm” vagy „bánat”) íródott, hanem mintegy „fentről” rálat nemcsak a tanulmánygyűjteményre, hanem arra a tágabb kontextusra is, amelyben megszületett és működik. Ez az írás is ilyen. Jószívetel az egyetlen, amely egészében a fenti alapállás szerint íródott, ezért részünkről fokozottabb figyelmet érdemel.

Meg kell azonban vallanunk azt is, hogy sok dicséretet kapunk (pl.: „kutatók” vagyunk, „naprakész tudományos vertegettel”, „rendelkezünk stb.”), amelyek ugyan jólesnek vidéki füleinknek, de talán még sok tennivalónk van, amíg ilyenek lehetünk. Ebből pedig az is következik, hogy jóval több bíráló megjegyzést érdemlünk, hiszen három év távlatából — ennyi telt el a megírás ideje óta — mi magunk több fogyatékoságot fedeztünk fel a könyvben.

Írását többször megbeszéljük, megvitattuk, ezek alkalomával körvonalazódott néhány olyan észrevétel, amelyeket — részben a könyvben elmondottak árnyalásaként, részben továbbgondolásokként — szeretnénk itt jelezni.

— Igen jólesett ol asni azt a két megjegyzést, miszerint: „többször társadalomismertető közvetít ez a könyv”, és „az eredmények társadalmi relevanciája messze meghaladja kutatásuk primer közegének határait”. Mi is úgy érezzük, hogy ez így van, azonban nagyon érdekelné, hogy egy tárgyilagos külső szemlélő számára mindez hogyan konkretizálódik.

— Szeretnénk kiemelni azt, hogy mi nem „kritikát” szeretnénk volna írni, és szándékunk szerint nem is azt írunk. Minket csupán bizonyos társadalmi folyamatok természete érdekelt és azokat próbáltuk elemezni. Mindez fölül függetlenül kritikává vált azon egyszerű oknál fogva, hogy a folklorról való beszélésforma nem tűr meg „más” megnyilatkozásokat még tudományos vizsgálat mezében sem. S ha ilyesmivel kénytelen találkozni akkor ezt éles támadásnak veszi.

— Egyetértünk azzal a megjegyzéssel, hogy az új életformában a folklor nem egzotikus, hanem fogódzó. De mindennapi tapasztalataink alapján úgy látjuk, hogy az „átmenet” lassan életformává válik, és mint ilyen igen hosszú életűnek ígérkezik. Ettől eltekintve is úgy véljük — Greimas etnopszemiótikái nézeti nyomán — hogy az átmenet nem rendellenesség, hanem természetes állapot.

— Nem érthetünk egyet a Péntek János előszavára vonatkozó utalással. Sokat köszönhetünk Péntek Jánosnak a lektorálás terén, valamint azért, hogy bevezető írásában igyekszik elhelyezni minket és a munkánkat a kultúra rendszerében. De nem értünk egyet a munkánk természetére, elméleti alapállására, módszertanára vonatkozó állításával, sőt az általa használt kultúra-fogalommal sem. A könyvben — szerintünk — egyébről van szó. Csak pél-

daként említjük meg, hogy a konnotáció fogalmát eleve használhatatlannak tartjuk. Mint ahogy azzal sem értethünk egyet, hogy „az egyetemen ismertük meg a kortárs etnológiát”.

— Nagyon fontosnak éreztük, hogy a Tanár Úr felfigyelt arra, amit az értelmiség helyzetéről írtunk. Azt hisszük, hogy ez nagyon fontos, de mindenki elengedi a füle mellett, egyszerűen nem hajlandók saját magukra ráneézni (erre később még visszatérünk).

— Nem értékeltük ebben a könyvben a „szakértők” munkáját és okkal. Egyszerűen nem voltunk hajlandók beállni abba a sorba, amelyben publicisták egész sora pózok sokaságát termeli és aggatja rá mindenre, függetlenül attól, hogy az illetőnek milyen „életműve” van. De nem irtunk rájuk egy sokkal gyakoribb ok miatt sem. Mi túlságosan közelről ismerjük őket, és ha tényleg megírjuk őket, „ápolás” címén miket követnek el (itt olyan hétköznapi dolgokra gondolunk, mint az ún. népi mesterek módszeres és intenzív „fejése”), akkor az igen lejártná ezt a réteget.

Lezárásként talán két dolgot kellene még elmondanunk. Egy igen-igen neves személyiség a következő megállapítást tette írásunkról: olyanok, mint amikor egy nyugati tudós helikopterrel leereszkedik a bennszülöttek közé, körülnéz, és leírja, hogy mit lát. Van bennük valami hidegség, könyörtelenség. ... Ezt a megállapítást igaznak érezzük, sőt, örülünk annak, hogy ezt valaki kívülről is így látja. De — és ez a lényeg — mi nem fentről jöttünk! Mi magunk is „bennszülöttek” vagyunk, és elemzéseink „tárgyilagos” lencséje minket is éppúgy befog, mint más. Ezt az önmagunkra való rálatást nem képesek a „szakértők” elfogadni, egyrészt, mert nincs ehhez megfelelő tudásuk, másrészt, mert újra kellene definiálni önmagukat, és erre képtelenek.

A másik dolog, amit talán meg kell említenünk, az egyfajta hiányérzés: egyáltalán nem történt utalás a könyvről szóló reflexiókban arra, amit mi végül is, munkánk legfontosabb részének tartunk, nevezetesen arról az ügykezeletéről, amely — egy kommunikációs antropológia részeként — a társadalom alapvetőit képező közösségek működésének természetéről kíván mondanivalót. Ígaz, hogy ezek a megállapítások a könyvben eléggé elszórtak és elbújnak a folklorizmus-kutatás fogalomköré mögé. A kötet megírása óta elsősorban ezekre a kérdésekre összpontosítottunk és reméljük, hogy módunkban áll majd ilyen irányú elemzéseinket is közzétenni. Az, hogy ez a törekvésünk úgy mondhatjuk észrevétel marad számunkra azt jelzi, hogy ilyen jellegű munkáink közzétételét nagyon is alapoknál kell majd kezdeni.

Nyilván sok mindent elmondhatnánk még, de nem jó dolog, ha utólag magyarázzuk a dolgokat. Ehelyett talán tanácsosabb újabb tanulmányokkal jelentkezni, amelyek hasznosítják az e kötet megírása során szerzett tapasztalatokat. Még egyszer köszönjük a Tanár Úrnak, hogy figyelmével kitüntett és további munkánk megvalósításában önzetlenül segített.

Tisztelettel
A SZERZŐK

Csíkszereda, 1987. október 2-4.

LEVÉLKONFERENCIA

Csíkszereda—Kolozsvár 1987

AZ ALABBIKABAN KÖZÖLT LEVELEKET GALL ERNŐ BOCSÁTOTTA RENDELKEZÉSÜNKRE

•Tisztelt Tanár Úr!

Kelet-európai írástudók és a nemzeti-nemzetiségi törekvések című kötetét* figyelemesen elolvastuk. Gyakran forgattunk hátra a bibliográfiához; egyik nagy nyereségünknek tartjuk, hogy sok olyan könyvre, kiadványra hívta fel a figyelmünket, melyeket használna forgathatnánk mi is.

A *Küldetés és szakszerűség* című tanulmányhoz többször is visszatértünk; újra és újra át kellett gondolnunk a használt fogalmakat. De nemcsak ezeket, hanem az értelmiségi messianizmus értelmezését, a „hivatásos forradalmár” jellemzését, a pályaelhajlásairól nyújtott látleletet. Csak elgondolkodtunk azon — a személyes tapasztalat ugyanis teljességgel hiányzik —, hogy kik is lehetnek körülünk azok a „hívó” értelmiségiek, akik nem engednek magukon eluralkodni a székeszt és a kiábrándult? Milyen önfenntartási mechanizmusok segíthetik őket? És milyen nyilvánosság?

Mi bőrünkön érezzük az „értelmiségi recessziót”, mely értelmiségi munkanélküliséget teremt; kizárja az értelmiségiként való fennmaradásnak a lehetőségeit. Meddig folytatható a leépítés? Mikor alakul át a feltételek szűkössége, hiánya az értelmiségi lét — irreverzibilis? ideiglenes? — megszűnésévé?

Az újabb kérdések előtt: egy megjegyzésünk lenne a sokszor előforduló és közgondolkodásunkban kulcsfontosságú *önismeret* fogalom értelmezéséhez. Ha önmagunkon népet és értelmiséget értünk, akkor ismerjük az egyik oldalt: tudjuk, hogyan lesz a népi értékismeret értelmiségi értéké, ismeretét. Annál kevésbé látjuk tisztán, hogy az értelmiségié válogatás-szerkesztés-közvetítés ismeret, értékhalmoz, hogyan „épül be” a „népbe”? Hogyan viszonyul „ő” mindahhoz, ami az értelmiségi azt mondja: „kell”. Mi a mechanizmus a népi közösségek értéktermelésének, értékátvitelének? Ezt kellene tudni — ezt szeretnénk tudni a tisztánlátáshoz.

Mindaz, amit a Tanár Úr az értelmiségi helyzetéről írt, az számunkra komoly kihívást is jelentett, amennyiben arra kényszerített, hogy elgondoljuk mindazt, amit csinálunk. Ez a tisztázás hová, tovább elkerülhetetlen, ez volt jó ez a könyv: kényszerített, hogy megtegyük ezt a szembeállítás, és ugyanakkor sok támpontot adott a dolgunk elgondolásához. Írásunk további része talán túlságosan is csak önmagunkról való beszélés lesz, de azt hisszük, hogy aki ezt a könyvet elolvassa, az, ha tetszik, ha nem, a saját helyzetéről (is) fog beszélni.

A könyv áttekinté azokat az eredményeket, melyeket az értelmiség a nemzeti-önismeret jegyében felmutatott (tanulmányok, riportok több területről: nevek, könyvcímek stb.). Mindebből csak azokra reflektálnánk, ame-

lyek a 6)-as évektől erősebbé jelentek meg, kerültek be a közéletbe — mivel mi ezeket ismerjük valamilyenre.

Nem áll szándékunkban a megírt könyvek, szövegek, az elhangzott szövegek fontosságát — általában — megkérdőjelezni. Nyilván nem azt mondjuk, hogy mindez nem kellett volna, csupán csak elégedetlenség vagyunk mind-azzal, ami történt. Ehhez a megítéléshez nincs sok erkölcsi alapunk — hiszen mi magunk nem, vagy alig vettünk benne részt —, de mivel mi vagyunk az „utókor”, ez felhatalmaz az „ítéletre”. Természetesen erre a megmértetésre is önmagunk meghatározása érdekében van szükség!

Bocsánatot kérünk a nyersnek tűnő szókimondásért, de úgy látjuk, hogy a kérdéses időszakban, a hatvanas évek végétől erősebbé a mi megítélésünk szerint — az értelmiségi vajmi keveset tett az úgynevezett nemzeti-önismeret terén. Sokkal többet tett azért, hogy a saját szerepe megteremtődjön és működjön. Ezt az utóbbit pedig a szolgálat aláírta bújta, lejárta ezel minden etikai jellegű hozzáállást. Talán ezért van, hogy amikor azt halljuk, hogy „tenni kell”, „hivatás” stb. stb., akkor begugjuk a füllünket, mint a kamaszok, mert tudjuk, mi következik. Ezek a szlogenek — mint nyelvi formák — számunkra kompromittálódtak.

mi — legalábbis a nyelvhasználat szintjén — nem „vallalunk”!

Allításaink igazolására három területet jelölünk meg, amelyen úgy mond „nem tett semmit”: az előttünk járó értelmiségi (természetesen itt nem nevére gondolunk, hiszen voltak kivételek is).

1. Nem számolta fel az önmagával szembeni igénytelenséget, magyarázatot mondva elfelejtett tanulni, s ezért a saját szerepén túl semmi érdemlegesét nem tudott felmutatni. A sors iróniája az, hogy amennyiben nem törekedtek pózaik megalkotására, akkor megtette ezt — ha akarták, ha nem — a tömegkommunikáció képviselője. (Ezt a zárlatos kommunikációs gyakorlatot elemeztük, és természetesen, hogy a Kiadók hidegrázást kaptak tőle és még tárgyalni sem hajlandók a megjelenésről.)

2. Nagyobb baj az, hogy az úgynevezett értelmiségi tevékenység (oktatás, szerkesztés, szereplés, munkaszervezés) sosem volt nyitott, hanem mindig lezáró jellegű. Nem volt menedzselés, egy-egy álláspont vagy nézet köré nem tudtak, vagy nem is akartak „tanítványokat” szerezni — legfeljebb hódolókat. A vezető értelmiség módszeresen építette le az utánpótlást (a módszerekről hadd ne beszéljünk).

3. Mindig megállt a szélesebb körben, a tudományterjesztésnél. Sosem fogta fel, hogy nem oktatás, hanem az etnikum egyféle, animációs típusú gerjesztése lenne szükség. (Nem véletlen, hogy a kiadók ma sem állnak szó-

ba olyan kéziratral vagy javaslattal — erről van tapasztalatunk. G. J. iskoláról írott irandó könyvének terve — amely ilyesmire vállalkozik. Ehezett a „nép” körébe való „kilépések” mindig lefojtások voltak. Ez tipikusan a felkérőre szűkös: nem kell szabadon engedni a társadalmat, mert még képes lesz megtartani önmagát? Folklorizmus-kötetünk Árcsó-tanulmánya szól erről, de végtelen sok példa van: nyelvvelő cikkek, memoírirodalom, táncház, sajtóanyagok stb., stb. A jó példával mindig elől járnak, holott szerintünk „háta” kellene járni! Az eseményeket nem hajtani kell, hanem mozgítani azokat a feltételeket, amelyek hatására megmozdulnak.

Mi ezzel a három fogyatékosággal ellentétben akarunk dolgozni. De: ez nem vállalkozás kérdése, hanem csupán életforma! Úgy véljük, hogy egy ideológiai beállítástól (legalábbis szándék szerint) mentes, terepmunkára alapozó tudományos gyakorlat magától értetődően ezt teszi. Itt vagyunk, tudományos problémák foglalkoztatnak, ezeket megpróbáljuk megoldani — hogy ez aztán éppen jó, tehát „vállalható” akár, az nem nagyon érdek.

Ami viszont nagyon fontos: ebben a munkában minél előbbre ha adunk, a mérce annál magasabbra kerül, és ezzel párhuzamosan munkánknak egyre több feltétele van (tudományos információ, közlés, anyagiak stb. no meg munkahelyi csendes viszonyok stb. Ha ezek a feltételek nincsenek meg, akkor nem lehetünk, mert nem a vállalkozás, hanem az értelmes munka, vagy legalábbis annak illúziója. Meddig tudjuk ezt végezni, vagy az illúziót fenntartani? Ki segít megőrizni, megteremteni a szükséges feltételeket, ha már képtelenek leszünk mi erre? Ezek a gyakorlati kérdések.

Ami a tudományos kérdéseket illeti: meggyőződésünk, hogy ma a társadalom kisebb és nagyobb közösségeinek a működésével kell foglalkozni. Minket a társadalom működésének szabályszerűségei foglalkoztatnak, és ezek megismeréséhez a közösségek megváltozásának, működésének, felbomlásának elemzésén keresztül vezet az út. Igen kemény módszertani és elméleti gondjaink vannak (erről bővebben nem itt kell beszélnünk).

Végezetül: nem tudjuk, hogy az előttünk járók „működésének” itt felsorolt arányosságairól kell-e nyilvánosan beszélni, vagy jobb, ha arról is, egy szerep készült, amely majd elfedi az „életmű” igazságszolgálatát? Ezt döntse el ma minket a mi munkánk foglalkoztat, és ha történetesen az előttünk járók és mai utódai (természetesen ebbe saját magunkat is beleértjük) munkája számunkra elemzés tárgyát fogja képezni, akkor a dolgokat nem a készen talált szerepek, hanem az életművek alapján igyekszünk majd megítélni.

Tisztelettel: GAGYI JÓZSEF
BIRÓ ZOLTÁN

Csíkszereda, 1987. X. 20.

* Utunk, 1987. 37. 17.

* Budapest, 1987

Márton Árpád: Portré ablakból

SZENCI MÓLNÁR ALBERT

SZENCI MOLNÁR ALBERT (Szenc, 1574. 8. 30. — Kolozsvár, 1634. 1. 7.) régi műveltségünk egyik legkiemelkedőbb alakja; költő, író, fordító, akinek teológiai, szervező és politikai tevékenysége is jelentős. 16 éves korától 38 éves koráig Németországban él és dolgozik, tanul. Wittenbergben, Drezdában és Heidelbergben; élete tetemes részét külföldön tölti. Bethlen Gábor hívására tér végleg haza. A fejedélem támogatásával Kassára kerül, majd 1623 táján Kolozsváron telepedik le, és ott él haláláig. Legfontosabb és legszebb műve Dávid király 150 zsoltárának magyar fordítása; *Psalterium Ungaricum*. *Szent Dávid királyának és prófétának százötven zsoltári ar. francia notáknak és verseknek módjokra most újonnan magyar versekre fordítottak és rendeltettek Szenci Molnár Albert által. Herborn, 1607.* E gyűjteménnyel a reformáció hatására kibontakozó anyanyelvű templomi éneklés számára teremt magas színvonalon anyagot, tőltszárnyalva 16. századi zsoltárfordító elődeiét. A fordítást hihetetlenül rövid idő alatt, 1606. március 9. és szeptember 23. között készíti el az Európaszerte igen elterjedt Clément Marot- és Théodore de Beze-féle hugenotai zsoltárkönyv Ambrosius Lobwasser-től származó német nyelvű kiadás alapján. A 150 zsoltár 130 különböző dallamú, eltérő versformájú és stífuszszerkezetű szöveget kellett magyarul tolmácsolnia. A szerkezetek és formák lehető legpontosabb visszaadásának kényszere ellenére a tartalmi hűség elvét is érvényesíti. Elsősorban a szövegnek köszönhető, hogy a magyar fülnek eleinte szokatlan dallamú versek a 17. sz. második felétől nagy népszerűségnek örvendenek. A múlt században Arany János málta a versek korszerűségét, művészségét, és tiltakozott átdolgozásuk ellen; századunkban többek között Németh László írt elragadtatással a *Psalterium*ról. Valóban mindmáig eleven hagyományunk, hiszen a zsoltárok szövege a dallammal együtt rögződött. Befolyásuk Ady Endrén és József Attilán át modern költészetünkben is érezhető.

Zsoltárok

XXIV.

- 1 Az Űr bir ez egész földdel,
És minden benne élökkel.
Övé ez földnek kerekeseke,
Kit az tengeren építöt,
Folyóvizekkel környülvött,
Kiben meglátszik bölcsessége.
- 2 Ki megven föl az szent helyre,
Az Űrnak ő szent hegyére,
És vajon kitől tiszteltetik?
Az kinek tiszta ő szíve.
És ártatlan az ő keze,
Az ki hamisan nem esküszik.
- 3 Ezt az Űr megáldja szépen,
És az idvözött Isten
Igazságát adja onéki.
Ez pedig az hódog nemzet,
Ki az Jákobnak Istenét
Keresi, és szent színet nézi.
- 4 Világi kapuk nyíltak,
Fejetekek föltartások
Hogy ez dicső király térjen be.
Micsoda dicső király ez?
Seregeknek Istene ez;
Nagy ennek hadi erőssége.
- 5 Ti kapuk emelkedjetek,
Fejeteeket fölvessétek,
Hogy ez király belétek térjen.
Micsoda ez nagy királyság?
Ez az Zebaoth Uraság,
Mely nagy az ő dicsőségében.

CXLVIII.

- 1 No dicserjétek mindnyájan
Az Urat az mennyországban,
Dicserjétek őt az égbén.
Az ő fölséges székiben.
Minden angyalok őt dicserjék
És minden mennyei seregek:
Az nap és hold őt dicserje
Minden csillagokkal ösze.
- 2 Az Urat ti magas egek
Dicserjétek minden vizek,
Kik fönn az égen leveztek,
Az Ő nevét dicserjétek,
Mert mindeneket igéjével
O teremte nagy erejével,
Mindent úgy megerősít,
Hogy megálljon mindörökké.
- 3 Mindeneknek módot ada,
Hogy ki-ki abban maradna.
Ti cethalak és mélységek,
Az Ő Istent dicserjétek.
Tűz, köcső, hő és az pára
Az Ő Istent fölmagasztalja,
Őt áldjátok forgószélek,
Kik beszédének engedtek.
- 4 Ti hegyek, ma'mok és völgyek,
Nagy cedrusfák és egyebek,
Széled barmok, fenevadak,
Földi férgek és madarak:
Es ez földön minden királyok,
Minden népek valahol laktok,
Es világi fejedelmek,
Kik nagy tiszteket viseltek.
- 5 Ifjak, leányok és vénék
Az Ő Istent dicserjétek,
Mert nevének dicső volta
Mennyet, földet föllyúl mülja.
Fölemeli szarvát népének.
Minden szentek őtet dicserjék,
Izráel választott népe
Az Őrnak nevét dicserje.

XLII.

- 1 Mint az szép híves patakra
Az szarvas kívánczik,
Lelkem úgy óhajt Uramra,
És hozzá fohászkodik.
Tehozzá én Istennem
Szomjuhozik én lelkem,
Vájon színed eleiben
Mikor jutok élő Isten?
- 2 Könnyhullatásim énnékem
Kenyerem éjjel-nappal,
Midőn azt kérdik entőlem:
Hol Istened, kit vártál?
Ezen lelkem kiontom,
És házadat óhajtom,
Hol az hívek seregiben
Örvendek szép éneklésben.
- 3 Én lelkem mire csüggedsz el,
Mi keseregsz ennyire?
Bízzál Istenben, s nem hágy el,
Kiben örvendek végre,
Midőn hozzám orcáit
Nyújtja szabadítását.
Óh én kegyelmes Istennem,
Mely igen kesereg lelkem!
- 4 Mert ferőlád emlékezem
Ez Jordánnak földéről,
Szent helyedre igyekezem
Éz Hermon kis hegy mellől.
Mélység kiált mélséget,
Midőn én fejem felett
Az sok sebes víz megindol,
Mint egy erős hab megzúdul.
- 5 Sebessége árvizednek
És az nagy zúgó habok:
Enrajtam öszveütköznek,
Mégis hozzád óhajtok,
Mert úgy megtartasz nappal,
Hogy éjjel vigassággal
Dicséreteket éneklek
Neked, erős őrizőmnék.
- 6 Mondván: Isten én köszálam,
Mire felejtess így el?
Ellenségim vadnak rajtam,
Gyászbán járok veszélel,
Mert az ő hamis nyelvek
Csontaimban megsértnék,
Mert így bosszontnak ellened:
Lássuk, hol vagyon Istened.
- 7 Én lelkem mire csüggedsz el,
Mit keseregsz ennyire?
Bízzál Istenben: Nem hágy el,
Kiben örvendek végre,
Ki nékem szemlátomást
Nyújt kedves szabadulást,
Nyilván megmutatja nékem,
Hogy csak ő az én Istennem.

XC.

- 1 Tebennek bízunk eleitől fogva,
Uram, teged tartottunk hajlékunknak.
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem ég sem föld nem volt
formálva:
Te voltál és te vagy erős Isten.
Es te megmaradsz minden időben.
- 2 Az embereket te meg hagyod halni,
Es ezt mondod az emberi nemzetnek:
Legyetek porrá, kik porból lőttek,
Mert ezer esztendő előtted annyi,
Mint az tegnapnak ő elmúlása,
Es egy éjnek rövid vigyázása.
- 3 Kimúlni hagyod őket oly hirtelen,
Mint az álom, mely elmúlik azontól,
Mihelt az ember fölserken álmából,
Es mint az zöld füveske az mezőben,
Az mely hamarsággal elhervad,
Reggel virázkik s estve megszárad.
- 4 Midőn Uram, haragodban versz minket,
Ottan meghalunk és földre leesünk,
Az te kemény haragodtól rettegünk,
Hogyha megtekinted nagy bűneinket,
Titkos vátunkat ha előhozod,
Es színed eleiben állatod.
- 5 Haragod miatt napja életünknek
Menten elmúlik oly hirtelenséggel,
Mint az mondott szót elragadja az szél.
Az mi napink, kiket nekünk engedtek,
Mintegy hetven esztendei idő,
Hogyha több tehát nyolcvan esztendő.
- 6 Es ha kedves volt is valamenyire,
De többire volt munka és fájdalom.
Elkel éltünknek minden ékessége,
Elmúlik mint az árnyék és az álom.
De ki érti azt te haragodat?
Csak az, ki fele hatalmadat.
- 7 Taníts meg azért minket kegyelmesen,
Hogy rövid voltát életünknek értjük,
Es esszéssel magunkat viseljük,
Oh Őr Isten fordulj hozzánk ismétlen!
Míg hagyod, hogy éltünk nyomorogjon?
Könyörülj már az te szolgálidon!
- 8 Tölts bé minket reggel nagy igralmaddal,
Hogy jókedvvel vigyük véghez éltünket,
Ne terhellessünk szorgalmatossággal,
Vigasztalj minket és adj könnyebbséget,
Es haragodat fordítsd el rólunk,
Mellyel régulta ostoroztatunk!
- 9 Szolgáláidon láttassad dolgaiddat,
Dicsőségedet ezeknek fiain,
Add értenünk fölséges hatalmadat:
Mi kegyes Urunk, óh igralmas Isten!
Minden dolgunkat bírd, forgassad,
Kezeink munkáit igazassad!

BETHLEN MIKLÓS

BETHLEN MIKLÓS (Kisbún. 1642. szept. 1. — Bécs, 1716. okt. 27.) erdélyi államfő, önéletrajzíró; Bethlen János erdélyi kancellár és történetíró fia. Erdélyben többek között Apáczai Csere János a tanítómestere. 1661-től 1663-ig a heidelbergi, utrechti és leydeni egyetemeket látogatta. 1664-ben jön haza, ekkor már szerepe van az Erdély és Franciaország közötti diplomáciai tárgyalásokban. Valószínűleg ennek kapcsán keresi föl 1664 novemberében Zrínyi Miklóst Csáktornyan — így lesz tanúja Zrínyi halálának. Közéleti pályán gyorsan emelkedik, s Apafi Mihály halála után ő fogadtatja el L. Lipóttal a Diploma Leopoldinumot, mely Erdélynek a Habsburg birodalomhoz való tartozását és az ország új rendjét szabályozza. Ebbéli érdemeiért erdélyi kancellárságot, máramarosi főispánságot, majd grófi rangot nyer. A II. Rákóczi Ferenc-féle szabadságharc idején nem csatlakozik a főfelkelőkhöz, de az erdélyi fejedelemség önállóságának megóvása érdekében alnéven emlékiratot szerkeszt: *Olajfát viselő Noe galambja* avagy *a magyarországi és erdélyi gyuladásnak eloltására a szükséges bölcsesség megszerzésére készítettett korszó víz*. Rabinutin osztrák tábornok elfogattja, Bécsbe viszik, nem is tér többé vissza. A rabságban keletkezik 1708 és 1710 között *Önéletrajza*, melyet irodalmunk egyik legjobb ilyen nemű alkotásává avat a pontos önélelmzés, a történeti hitelesség, a bibliikus, barokkos és köznyelvi elemek elegyítő stílus.

Olajágot viselő Noé galambja

(részlet)

Választassék öfelsége által
erdélyi fejedelemnek és Ma-
gyarország részének, melyeket
régenten a felséges ausztriai
ház Boeszkainak és Bethlen
Gábornak engedett volt, egy,
ifjú és ilyen szerencsére méltó
nagy német házból szüle-
tetett reformata vallásos leány
fejedelem, aki vegye magának
felségül egyike a felséges
erzherceg [főherceg] kisass-
zonyok közül, és az említett
országot vagy hercegséget vegye
legnyúlhaul az erzherceg-
kisasszonnyal együtt, és tart-
sa a fűzőn örökösévé ilyen
conditók alatt.

1. Megújíttatván a törökkel való békesség, legyen ez a fejedelemség a török birodalomnak adófizetője esztendőnként adandó 15.000 arany summáig; ugyanannyit adjon a magyar királynak is; azt pedig egyik egyik császárnak is

szaporítani ne legyen szabad, sem praesidíumokat az erdélyi birodalomba ne tessenek, annál inkább el ne fogadjassak, ha szentia a fejedlem valamelyik császárnak praeten-jára az oltványban megvezéknék is, és ezen conditioit ellen vagy ez vagy a más részhez akarják megtagadjani. Ezen fejedelmek legyen mind a két császárnak háza és a két császár költögevel tartandó residence, és mind a két császártól solemne diplomávu confirmálassék.

2. Valamikor az ilyen fejedelem meghal, annak örököse vagy successora vegyen fejedelmet mindenkor a római császártól vagy magyar királytól, valameddig a felsőges ausztriai ház Magyarországnban fog uralkodni; vegyen ezen új fejedelem confirmatiót és az ilyen dolog-

ban adni szokott ékességeket a török birodalomtól is.

3. A török birodalom felől azon fejedelemségnek határára maradjanak meg a karlovicai békeségnek* tractái szerint, úgy maradjanak meg a magyar király részére is azon békeségben csinált határok minden bontogatás nélkül.

4. Ne legyen szabad ezen fejedelmek ezen fejedelemséghez való jussainak elvesztése alatt akármely keresztény fejedelmekkel, törökkel avagy ezek alatt valóval semminemű szövetséget a felséges ausztriai ház ellen tenni, annál inkább ne legyen szabad szántszándékos hadat indítani azon felséges ausztriai ház ellen, ugyanazon büntetés alatt.

3. Belső állapotja, mely a népre nézőndő, úgymint: vallások, ir. örvények, privilegiumok, szabadságok: végezték minden ecclesiást és külön drágák maradtak azon állapotban, melyben voltak Bethlen Gábor alatt, a lelkis-metnik teljes szabadságában az Erdélyben és Partiumban bevett négy recepta religiók iránt. Ami pedig a királyi birodalma alatt maradvandó Magyarországot illet, legyen az a fejedelmi maga Bécsbe küldendő residens által a Magyarországon levő protestánsoknak patrónusa, szószólója a több. Bécsben residenszeket protestáns fejedelmekkel és residensvel együtt.

-6. Az ilyen fejedelemségeknek jussanak megítárasok közbőlreket hittel és királyi parólalra megokolt a cászár és a magyar királyi miniszter és azéknak successorai is, valamikor ilyen fejedelmek inagurálattalnak. Erre vigyázó közbirak legyenek a) angolai, svéciai, dñiai s prússiai királyok, az imperium statusi, a hollandusok s helyvetesok.

7. Kőteles legyen ezen fejedelem, ezer lovassal s megannyi gyaloggal hadakozásnak idején az ausztriai háza és annak conföderatusit francia hatalmasság és annak akármely ellensége ellen ki

kötven a törökkel való hadat, megsegíteni. Kikötven azt is, ha valamiképp a protestánsok ellen a vallás iránt hadakoznék; ezen vitézeknek pedig a császár fizessen.

5. Ha peniglen török ellen volna had, neutralizálnak hagyasák mind a két részről, fennmaradván az adófizetésnek terhe, mellyel mind a két hatalmasság elégedjék meg, és semmit egyebet ne kívánjanak; akkoron is penig a kereskedést napkeletre és a kármely felé Erdélynek szabad legyen gyakorolni.

* A karlócai békéről van szó. A török háborúk idején elpusztult Karlóca falu mellett 1699. jan. 26-án kötött béke ez a törökök és a Szent Ligába tömörült hatalmak (Ausztria, Velence, Orosz- és Lengyelország) között. A törökök kénytelenek voltak lemondani a Maros-Tisza közötti és Temesvárnak kivételével minden magyar hódoltsági területéről. Ezzel Magyarország megszűnt a Magyarországról nehezebben megérthető török hódoltság.

DU COMTE
BETLEM-NIKLOS,
CONTENANT
*L'Histoire des derniers troubles de
Transilvanie.*
IL PARTIE

A AMSTERDAM,
Chez JEAN SWART, sur le Kneutendyk.

Zrínyi halála

Szép őszi idő járván, majd mindennap vadászni jártuk, paripát adottok [ti. Zrinji] mindenkor alám. 18. novemberi erdei dásznókra menénk, ebéd után hinton, volt ugyan paripa is, Vitnyedi az első, én a hátsó ülésben bal s a jobbfelelől ültünk csak hárman; egy fabulát beszéle, méltónak tartom leírni, nem tudván ő, hogy három óra múlva meghal, talán cygnea cantioja [hatyúrdal] helyén volt. Az pedig ez: Egyszer egy embert az ördögök visznek volt; találkozik egy barátja szemben véle, kérdi: Hová mgy kenyeres? Nem megyek, hanem visznek. Kik s hová? Felelek az ördögök: Pokolba. Mond emez: Jaj szegny, ugyan rosszul vagy, kinél rosszabbul nem lehetnél. Felele: Rosszul bizony, de mégis lehetnék én ennél is rosszabbul. Melyre emez: Amúlkodva: Hogy lehetnél rosszabbul, hiszen a pokol mindennél rosszabb. Felele ő: Úgy vagyok az, de most mégis visznek ök engemet oda pokolba, de a magok után, hátán, hogy már nyugtalan addig s hátha megnyergelnek, magokat is velem visznek, meg újra csak azon pokolba mennék, hiszen rosszabbul volnék úgy ennél is. Apocli [alkalmazd] Magyarországi s Erdélyre és ti

No, címenek vadászni, és
maga helyén a nagy bácsi-
már melyeket a feleségek
is látva KISS-t borskeres-
től vonhatják, puskával berre-
né és szokása szerint lövé egy
nagy erdei disznót, a gyalo-
gok is lövénék egyet a szál-
lónál s rége lőn a vándoroknak
Kisereglenk a hűtőhöz az ű-
is, hogy immár hazamenjenek
estefélé is van. Azonban ne-
déhoza a fatumi egy Paka ne-
vű jägert, ki mondá horvátul
én egy kánt sebesítettem
mentem a vérin, ha utána
miinnők, élvezsethönök. Az új
mindjárt mondá nekünk Zsi-
kyval ketten, látván, hogy
el akarunk menni vele: fcsés-

uraim, kegyelme'ek csak maradjon itt! Vitnyédinek, Guzics kapitányának: csak beszéljessen itt kegyelmeket, öcsém uraim! kkal, csak meglátom mit mond ez a bolond t. i. Paka, mindfajta visszajövők. Csak bocskorban lóra kapa, Paka után nyargala; egy sabaudus [savoyai]. Majláni nevű ifjú gavallér, Guzics öccse inasa, meg egy Angelo nevű kedves ola z inasa és a lovász nyargalának utána; mi ott a hintonál beszélgetünk. Egyszer csak hamar ihol nyargal Guzics, mondja a bátyjának: hamar a hinton, oda az ör Menénk, amint a hinton nyargalhat és osztán gyalog a sürrübe befuték én, hát ott fekszik, m'g a balkezében, amint fejezett, a pulkizs gyengén vert, de szeme sem volt nyitva, sem szölo, csak meghala. Majláni így beszélt: hogy amint Paka után b'ment a díznó vérrin az erdőbe, amíg ott a lovakat kötözték, csak hallák a jaj-zót; Paka zava volt. Majláni: "előbb érkezék, hát Paka a horgos fín, az ür arcát földön, s a kan a hátán; a hozzá jó, elfut a kan, érkezék Guzics és Angelo, az ür felkelt és mondja: rául b'nek velem a díznó, de ihol egy fű (melyet csaklón is magány) b'borozott z'ebbe). A h'itók a sehek vért velle, az ürre igen jó. Előgg megpróbálták velle, de hiába, csak elfolyt a vérrel a földre. Aztán hanyat fekünn, végre csak meg kelle h'ítani, meg a fején három seb vala... Kettőzetes s'át lón az erdőben a legutoljával, csak a gyermekre ló srátta azt a nagy f'vala, hogy én gyermek a fűre feleségnek, de en mint, jó esmeretlen ember, eleven magomról Zichy Pára. Fogok a testet, és amely kezféllel eszerzett hintonban, kimentünk volt abból az üléseket. Kibányván abban nyúltozók, és én az ablakban. Ölek és házig fejeit, megjellet tartottam. Otthon fehér bárszony dolmányba bl'itözték és osztán eresztették a feleségét hozzá, aki eszén sem volt b'jában. Így lón vége Zríni Miklósnak

Miután Hamudius már a kenyérgabonát is eladt, olyan éhínség támadt, hogy a patkányok feljöttek a lakásokba, mert a kanáliskokban nem találtak eleséget. Soványak voltak és ragacsos szőrűek, ide-oda surrantak, mint a pócegödörből kivett pamutgomolyagok, szemükben vad és elszánt fények villantak. Jöttek seregestül, éjnek idején, de később már nappal is, vétekben, furdósobákban, éléskamrákban bukkantak fel, a lakokat rémítvén, akik már a kenyérmorzsákat is rég fölseperték előlük.

A feketes házipatkányokat hamarosan elűzték a nagyobb és vaskosabb testalkatú vándorpatkányok, az *Epyms norvegicusok*, amelyek a csatornák után, ahol laktak, a szeméttelpeken s az ólakban is megfordultak, tele voltak élőködőkkel, s az ürüekük és vizeletük is fertőzött. Virusokat, gombákat terjesztettek, a sarokba szorítva megtámadták az embert, bátran ráugrottak kutyára, macskára, megmárták őket, s már a harapásuk is pusztító sebeket ejtett.

Nem volt mérég, hogy azzal irtották volna őket; botokkal, csapdákkal vadásztak rájuk, de kimúlva még ijesztőbbek voltak előmeredő metszőfogakkal, s a szájukból szivárgó vérről, amely kis töcsakban gyűlt meg a fejük körül. Zárás után az utcákon elrejtették azt a kevés élelmet is, ami volt, s

s inkább fölhajtották belőle egy feldecit munka után, hogy ojdja a mérgeket hazavezető útjukon...

De az asszonyok sorsa az övéknél is nehezebb lett; kicsinyeiket öltöztetni az alig fűtött tömbházak betonkamráiban, tej nyján párálló leveket tölteni a cseszejükbe, s aztán sóhajtván nyitni előttük ajtót, amikor iskolába indulnak tízórai nélkül, egy-egy almával, keksszel. Üres kosaraikkal délig kószáltak a piac környékén meg a városban, s akik északra odaálltak a gépek mellé, vérezték, s minden harmadik viselő elvetélt közülük. Egy kislány szálámmal álmódott, amelyet az angyal hoz majd a karácsonyfára függesztve, sztanioipapirban, s egy másik szótlanul hátraejtette a fejét, miközben a tanítónő szemléltető ábraként fonott kalácsot rajzolt föl a táblára. Száz és száz legényről alapították meg a katonasorvosok sorozáskor, hogy a gyatra gyermekkori táplálkozás és a vitaminhiány miatt nemileg fejletlenek, önmaguk s azok szegényére, ahol nevelkedtek, s ahonnan jöttek.

Hamudius egy idő után a falvaktól elvette a malmok zúgását, a városi lakosoktól pedig a friss kenyér örömet is, elrendelte az egész ország területén, hogy a friss veknit, cipőt legalább három napig szikkasztani kell hűvös raktaárak mélyén, mielőtt kiszállítják az üzletekbe, mert így módon csökken a fogyasztás, s ami megmaradt, az újra használhatóvá lesz, ha

füllángolt benne a harag, mert elvtársak helyett azt mondta, *elhársak*...

Ezüstszarnyú elnöki repülőgépén érkezett, a röptétől éljenző sokaság falai között jött be a városba a fekete Mercedessel, az esőtől-kár mellett állva; jobb karját ablaktörőként lengette, rövidlátón kunyorgott, s valami kis piros mosoly göndörödött az arcán, de apró vadkan-szeme gyanakvón figyelt pamacszerű szemöldöke alól. A piactér szélén összetakolt emelvényt, ahol régen köztvéce állt, színes vászonnal vonták be, az erkélyt vörös meg nemzeti színű zászlók díszítették, s a homlokzaton az ő hatalmas mellképe állt; de őt ábrázolta az az óriási festmény is, amely a szemközti moziépület közepén meredezett, amelynek magassága legalább hatvan sing, szélessége pedig hat sing lehetett, vagyis épp akkora, mint Nabukodonozor király arany állóképe, amelyet felállítottak, hogy imádják.

— Üdvözlöm Szamosvár lakói! — kezdte szónoklatát, miközben elégedetten pillantott távolabb önmagára —, és elsősorban a bős kommunistákat, akik hozzájárultak a megye páratlan gazdasági fölvirágzásához, elvtársak!... Ok tudják, elvtársak, hogy nincs szükségünk sem elégedetlenkedőkre, sem piatyergő vénasszonyokra... Nekik nem kell megmagyarázni, elvtársak, hogy csak néma és szívós küzdelem árán juthatunk fel a haladás és a civilizáció legmagasabb fokára, csak így teremthetjük meg a sokoldalúan fejlett szocialista társadalmat!... De hadd idézzem az önök városának legnagyobb élő költőjét, aki egyik legmaradandóbb versét ezzel a gyönyörű sorral kezdi:

Nem vagyunk az ennivalóért, hanem a tennivalóért!

A tömeg perceként át diadalmasan ünnepelte őt, ütemesen ismételve a nevet, miközben Lukács Misák néhány utcával odébb apró, csoszogó lépekkel loholó körbe, s az oldalán hatalmas bádorgólesér logett, amilyen a benzines hordókat szokták feltölteni. Mióta Crețu kapitány, az *ördög* lehanyatlott előtte, a baptista hangja bátrabb és elszántabb lett, s hogyne magasztosult volna fel önmaga előtt, amikor szabaddulában Isten csodás közbe lépését látta, mert akkor sem tagadta meg az Ő egyszerű fiát, amikor a Sátán már-már vérét vette. Lottóárusok elárvult asztalára, falszegélyekre állt fel, hangszóróját a szájához emelte, s lehunyt szemmel ócsárolta Hamudius balványozóit, a vezetőembereket, és súlyos csapásokat jövendőlt:

Jajgassatok, pásztorok, és kiáltatok és heverjétek a porban, ti vezérei a nyájnak, mert eljő a ti megöléséteknek és szétszórásotoknak ideje, és elhullotok, noha drága edények vagytok...

És lesz, mint amikor álmodik az éhező, és imé eszik, és midőn fölserken, imé üres a hasa és mint amikor álmodik a szomjazó, és imé iszik, és mikor fölserken, imé szomjas és a lelke eleped...

ARVÍZ

Hamudius jókedvében úgy határozott, hogy visszaadja a népnek legalább a friss kenyér örömet és a malmok zúgását, hadd örüljön, de alighogy szétszéledt a tömeg, ő úgy látta, a baj is elmúlt, s a biztonság őrei ezután is örökökre a nyugalom fölött, még szigorúbban, mint eddig, minden tíz emberre egy-egy titkosrendőr. Melegemnyitette hát ismét a szívét, s elrendelte, hogy a parasztok ezután késedelem nélkül szolgáltatassák be terményeik legnemesebbjét és javát, marháiknak legszébbjét, legkövérebbjét. S bármit akarnának vásárolni falun, pénzt ne fogadjanak el tőlük, hanem csak aprómarhát és szemesgabonát, meg tojást: száz tyúk legyen az ára egy csikókályának, és tíz tojás egy varrótű. Aki pedig nem termel, mert nincs földje, mint a tanítók is, álljanak össze többedmagukkal, menjenek ki a hetivásárba, és ott vegyék meg a beszolgáltatandó sertést, szárazbabot, vete-ményt...

Jajgatott megint az elárvult nép, és nem volt, aki oltalmába vegye. A diktátor azt is megtiltotta, hogy az elégedetlenkedők elhagyják az államat, s hírlí vigyék az ország sorát; a kivándorló zsidókért Izraelnek fizetnie kellett, gyermekeiket lemérték, s annyi ezüst árát követelték tőlük, amennyit a mérlegen nyomtak; a szácsokért, svábokért Nyugatnémet-ország állt jót, s miután házaikat itthagyták, Hamudius ötezer márkát kapott mindenikért külön, de hamarosan keveselni kezdte ezt, s mind többet és többet kért. A diktátor megkapta, amit csak akart, még a gyári felszereléseket is, de még mindig elégedetlen volt. Kevély-ségében azt hitte, uralmának sosem szakad vége, a prédikátor azonban tudta, hogy újabb

AUGUSTIN POP

FORRADALOM EGYENES-ADASBAN

Most pedig átmegyünk a kommunizmusból egy sajátos demokráciába. Kérjük, gondolkozzanak másként. Es ezzel, tisztelt tévézőink, a forradalom véget ért. Köszönjük figyelmüket.

NEHANY MEGJEGYZÉS

Egy tévéinterjúban Marin Sorescu azt mondta, hogy a forradalom után a román írók kijöttek az alagútból, de mocsárba jutottak, és hogy megkötyagosodtak a szabadságtól. A költő és drámaíró elmulasztotta megmagyarázni, hol jobb: az alagútban vagy a mocsárban. Egyebiránt e kérdésben meglehetősen nehéz dönteni. Az alagútban úgy-ahogy védve vagy az időjárás szélsőségeitől (nem havazik, nem esik), ámde nincs perspektívád: legfőképpen előre vagy hátra nézhetsz. A mocsárban viszont tekintgethetsz jobbra is, balra is, csak hogy összekened ruhád és lábbelid, és hát elvileg fönnáll az elsüllyedés kockázata. Mégis meg kell jegyeznem, hogy bár román író vagyok, a forradalom után csakis a flasztert koptattam, valamint földutakat (kövezettet, kövezellent), dióutakat, és ösvényeket. Sőt, sikerült kikerülnöm Kolozsvár, Bukarest és Nagyvárad minden pocsolyáját. Továbbá hozzátenném, hogy jelen pillanatig a legeskezelebb mértékben nem éreztem magam kötyagosnak.

KIRÁLY LÁSZLÓ fordításai

BALINT TIBOR

Csapások Hamudius kevélysége miatt

előként a vietnami rákpogácsát, amelynek dobozai évek óta porosodtak a polcokon azokkal a rizsből sajtolt tallérokkal, amelyek fehér kabátgombokhoz hasonlítottak.

A NAGY ARUHAZBA éjszakára civil lövészeket osztottak be. Ott ültek a lakadon ötven-hatan, kezükben töltött légpuskával, s figyelték a patkányok alattomos surranását. Oly nehéz volt eltalálni őket, hogy némelyiket közülük már megismerték a virrasztó vadászok, nevet is adtak neki, és lesték az érkezését. Ezek közé tartozott a legöregebb s a legfurfangosabb, Alfred is, amely már a szörét hullatta. Suttogva közölték egymással a lövészek, ha megjött az *örög*, s mozdulatlanul figyelték titokzatos útját. Sokáig kajtatott ide-oda gurulva, mert nemigen akadt, amit munkába vehetett volna. A foghíjas polcokon csak gyögyvízes üvegeket lehetett látni, kannában eltett zöldborsot zavaros lében, csalánt rizzel, mustárt, ecet poharakban, dohos cikóriakávé, s néhány doboz hal-konzervet. Kozmák szőlő vashordóban szójalaj sötételt, s egy hatalmas vesszőkosárban, mintha csak meg akarnák csufolni a vevőket, többszáz tasak, csipőspapírka volt fölhalmozva, noha a város lakói hónapok óta nem láttak húst.

— Ni, megjött Frédi! — intett sok várakozás után az egyik lesben álló, miközben társai már szunyókáltak, öltükben a kereszthez fektetett puskákkal, s valóban, maga az öreg himptakány tűnt fel távolabb, a raktaárjót közelében. Egy ideig körbe-körbe forogva szimatolgatót a cementen, aztán fölkapaszkodott a legelső polcra az ecetesüvegek közé; de ott nem talált semmit, egy *emelettel* magasabbra kúszott, s bajszát vizsgáldón mozgatta; közben föl-földobta csupasz, vörhenyes farát és duzzadt herét, s talpának vénsegtől szik-kadt gumói sejtelmes-halkan kocogtak a deszkán. Oly különös volt ez a magányos kalandozás, hogy a vadászok derékből fölegyenesedve sokáig némán, tétlenül figyelték Frédi járkálását. — Odanézzetek! — suttogta most az, aki először pillantotta meg a kajtató agglegényt. — Ilyet még nem láttatok!...

A patkány rábukkant egy paradicsomlével teli üvegre, éles fogával hamar lerántotta róla a műanyag dugót, aztán fölmaszott a tetőjébe, sunyin fészkelődve belegyömöszölte rútk, pikkelyes farkát a lébe, majd óvatosan kihúzta, és szopogatni kezdte. A férfiak ámulva nézték, mignem kattant az egyik puská, s Alfred lefordult az üvegről. Pár pillanatig még rángatózott, mielőtt megdőglött, akkor a lövészek masnit kötöttek a farkára, s kifüggesztették a főbejárat ajtaja elé, hogy az érkező kereskedők mindjárt láthassák éjszakai örökösük eredményét...

Sötét, hideg hajnalokon az autóbuszok, trolibuszok, villamosok, mint szénrönköket, öntötték ki a sok munkást a végállomásokon, folyamatosan és ingerülten, hogy új szállítmányaért forduljanak. Az ernyedt emberek, akik egymás testmelegében és szorításában már-már visszaaludtak korai ébredésük után, mielőtt kivették a széljárta térségekre, s talpuk alatt megerezték a kemény talajt, egy pillanatig egyhelyben állva imbolyogtak, mint akik annyi év után elfelejtették, merre is kell menniük. Legtöbbjük rágyújtott, repedt és feketés ujjbegyeik között bizonytalan-kodott a láng, s megvilágította komor és elhasznált arcukat: a rosszul tápláltak és meggyölrtek arcát, akik a reménykedés pe-re-mére kiszorulva a munkásosztály *hősiességének* sem tudtak örülni, s tekintetükben kétkedő szigorral gondoltak már arra is, amin nevetniük kellett volna.

Miután elhajították az égő gyufaszálát és szippantottak néhányat, felgyorsított léptekkel öbzöltek a műhelyek felé, átvágva árkon, gödörön, sínpárakon. Könnyen haladtak, nem úgy, mint régebb, amikor kosztoscsészét lóbáltak, vagy táskát szorongattak a hónuk alatt. Hónapok óta nem vittek uzsonnát a gyárba, csak a feldoboznyi cigaretta lapult a zsebükhöz, s mellette a gyufa zörgött léptek ütemében, meg az a néhány lej, amit az asszony adott, ha netalán kapnának valamit az üzemi falatozóban; de azt is megspórolták,

megszáritják a pekkemencék tetején, és be-örlik az újsütött kenyérbe. Így aztán a vek-nik feketére égették és a hékuk beszakadt, vagy sületlenül elapultak, s úgy kerütek a polcokra, mintha a szállítókoscsik kerekéi hany-ták volna fel oda...

A bivalyokat, lovakat levágták a szent traktorok nevében, de húsukat nem mérték ki a népek, hanem megörölve odavetették a tyúkoknak, halaknak; de a tyúkok között ugyanebben az időben vész pusztított, meg-buzhódtak a nagy tenyészetek környékét, s nem akadt gondozó, aki az ólakba bebújva megtisztította volna azokat, csak a cigányok vállalkoztak rá jó pénzért, s fűszerben kézbe veve őket, derekig erő gumicsizmákban botor-kálták át az elhullott baromfiak vastag, alato-mosan süppedő szőnyegén. A halastavak sokhelyütt befagytak, de nem vágott senki léket az öles jégpáncélba, s a kövér potyákák oxigén híján megfulladtak...

Az éhínség első esztendőjében még nem érett volt be a búza, amikor rendelet jött le a megyékbe, hogy le kell aratni, amint van, s ahol a magtárakat még nem készítették elő, ott a szabad ég alatt kell kiteríteni, ponyvá-ra, gyékényre, ami akad; de semmikeppen sem engedni, hogy a gazdák behordják a csü-rökbe, még ha esküdöznek is, hogy gondoz-zák és megörzik az utolsó szemig, mert a pa-rasztokat sajnos még a régi mentalitás ve-zérli minden cselekedetükben. S alighogy el-hangzott a parancs és a búzát learatták, ki-csepeltek, még az utak mentén is sápadt bú-zápiramisokat lehetett látni, és talpig feketé-be öltözött asszonyok hajlongtak fölöttük imát motyogva, kezükben égő gyertyákkal...

Hamudiusnak a fülébe jutott a nép zúgolódása, s elhatározta, hogy lelátogat Szamos-várra. Előtte azonban megüzente, ne ott állit-sanak neki szónoki emelvényt, ahol az IGAZ-SÁGOS hatalmas lovasszobra áll, s mögötte a *bangyinak* templomának fehér kövei szik-ráznak, mert ha csak arra pillantol is, félelem szállt rá és rettegés, és megreszkettette minden csontját, és testének szőre felborzo-lódott. Imé a jó múltkoriban is, amikor szől-ni akart az odaterelt sokasághoz az erkély-ről, szemben a szoborral, a nyelve egyszerűen megduzzadt a szájában, s mindjárt az elején

Márton Árpád: Osz

• A kolozsvári bölcsészkar épületében február 21-én, a Szempont szervezésében, a Holmi szerkesztői köre lépett föl, úgy-úgy: Réz Pál, Domokos Máttyás, Radnóti Sándor, Várady Szabolcs, Rakovszky Zsuzsa, Petri György, Závoda Pál. Közreműködött Bíró József, Lőrincz Ágnes és Salát Lehel színművész. Megnyitóbeszédet Jakabffy Tamás mondott. A Holmi-estet létrehozta Balla Zsófia.

• A román és a magyar nacionalizmus a XX. században címmel a Szechenyi István Szakkollégium február 9., 10. és 11-én nemzetközi konferenciát rendezett a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen.

• A Jelenlét 3. számának tartalmából: Kovács András Ferenc (versek), Egyed Péter (Ertelmiségi tudat és öntudat), Bréda Ferenc (Döntés), Bíró László Ferenc (Itt és most '91), Berszán István (Láthatók és láthatatlanok), (Mit ér a narancs, ha magyar); továbbá: Németi Kozma István, Gyetvai Zoltán, Molnár Miklós, Borcsa János, Király András írása. A szám felelős szerkesztői: Bíró Á. Attila és Bréda Ferenc.

• Madonna legújabb száma, a „Justify My Love” felháborodást keltett amerikai zsidó körökben. Abraham Cooper rabbi antiszemitizmussal vádolta az énekesnőt, aki a dal szövegében Szent János apostol jelenéseinek könyvéből idézte: A „Levél a szmirnai egyháznak” kifogásolt szövege szó szerint ez: „Tudom, hogy akik zsidóknak vallják magukat, noha nem azok, hanem a Sátán zsinagógája, gyaláznak...” Madonna azzal védekezik, hogy semmilyen antiszemita szándék nem vezette, „üzenete” éppen a tolerancia mellett és a gyűlölet ellen szól, s a dal különben is a szerelem dala.

• A Hét 7. számának elsőoldali cikket Gálfalvi Zsolt (Adásidő) és Gál Ernő (Ertelmiségi alternatívák) írja. Megújuló magyar tanszék cím alatt a lap Péntek Jánost, Szilágyi N. Sándort, Cs. Gyimesi Évát, Berszán Istvánt, Egyed Emesét, Pozsony Ferencet és Keszeg Vilmost vallatja. Cikkét, tanulmányt közöl továbbá Oláh Tibor (Színház a színházban), Balogh Edgár (Humánus és realpolitika öröksége), Lászlóffy Aladár (Erasmus ernyője), Kozma Dező (Alkotó együttélés), Dáné Tibor Kálmán (A nagy lehetőségek égitestje) és Tompa István (Bár ne lett volna igazunk...!).

• Az Európai Idő 7. számából kiemelendő Horváth Alpár ÖSSZEFOGNI VAGY LEFOGNI? című vezércikke. A transzilvanizmus időszelvése cím alatt Tanczos Vilmos közöl felmérést.

• Február 14-én a sepsiszentgyörgyi MADISZ-klubban Cseh Tamás-audíciót tartottak. Az énekesről Szabó Attila beszélt.

• Jacqueline de Romilly a Collège de France-beli katedráján és könyveiben kizárólag csak Tukhídiddésszel, Euripidész-szel meg Arisztotelésszel foglalkozott, s szűkkörű olvasótáborra rigorózus és megbízható tudósként könyvelte el, mignem most váratlanul nagysikerű regénnyel jelentkezett. Az Ouverture à coeur című alkotásnak, első szépirodalmi munkájának hőse La Fayette asszony és Benjamin Constant, a regény pedig pontosan beillik a francia analízis-regények tábo-

Tamás Pál rézdomborítása

rába, egyesítve s ugyanakkor tovább bővítve mindazokat az erőket, amelyek ezt a műfajt eddig jellemezték.

• A Félén Kiadó jóvoltából reneszánszát éli Ernst Bertram 1918-ban írott nagysikerű Nietzsche életrajza, mely a L'Événement du Jeudi kritikusa szerint „csodálatos mitológiai esszé”.

• 1950 és 1965 között a Look, a Colliers, a Saturday Evening Post legendás híró fotóriportere, Sid Avery igen intim felvételeket készített Hollywood legkedveltebb filmsztárgairól, s e fényképek most a Crown Kiadó jóvoltából jutottak el az olvasó-nézőhöz. A csöppet sem hivatalos képek olykor a botrányosság határát súrolják.

• Vittorio Gassman úgy döntött, hogy megfilmesíti Memorie del sottoscala című sikerregényét. A film a groteszk eszköz-zeivel fogja tárgyalni a szerző olykor fájdalmas szellemi kalandjait.

• „Ha továbbra is főnn fog állani a jelen helyzet, akkor a 2010-es évben mi, nők teljesen kiszorulunk a film világból!” — kesergett Meryl Streep egy filmszínész-konferencián, Kim Basinger pedig azért siránkozott, mert gyalázatosan fizették meg a Batman című műben nyújtott ánkilásáért, miközben Jack Nicholson kitört a pénzzel. Az elkeseredett hölgyek — színészek, rendezők, forgatókönyvírók és kommentátorok — frontot alakítottak Hollywoodban, hogy megvédjék érdekeiket. Elaine Dutka, a Los Angeles Times riportere botrányosnak minősítette a helyzetet, de az igazi tragédiát mégis-mégis abban véli fölfedezni, hogy a filmvásznakról az utóbbi időben teljességgel hiányzanak az intelligens és fontos női főszerepek.

Háromszéki díjazottak

Az árközi Szentkereszt-kastély disztermeiben adta át február közepén a Kovászna megyei Művelődési Felügyelőség a múlt év legsikeresebb kulturális egyesületeinek, együtteseinek és a kultúra meg a közművelődés kiemelkedő személyiségeinek az idén alapított A Kultúra Szabadságáért díjat, az ezzel járó díszoklevelet és a csernavodai öskori agyagszobrocska, a Gondolkodó másolatát. Az említett Felügyelőség — vezetője János Mihály — és a Háromszéki Mikes Kelemen Művelődési egyesület — elnöke Farkas Árpád — kezdeményezésére néhány új kereskedelmi társaság (például a sepsiszentgyörgyi ANDI-Co és az AS), a Háromszéki Mikes Kelemen Művelődési Egyesület (a szermerjai református esperesi hivatal önzetlen támogatásával), az Európai Idő és a Háromszék szerkesztősége, a Művelődési Felügyelőség és a sepsiszentgyörgyi MADISZ ötvenezer lejnyi adományt gyűjtött össze. A díjazottak között szerepel a Sepsiszentgyörgyi Színház Tamási Aron fagotatának Döglött aknák című előadása Nemes Leventével és Kómvés Mihállyal a főszerepekben; tiztizezer lejnyi nagydíjat kapott a csernatonai Bod Péter Művelődési Egyesület (elnöke Haszmann Pál) és a sepsiszentgyörgyi Vox Humana Kamarakórus (vezető-karmestere Szilágyi Zsolt).

Veress Dánielt a Mikes évforduló megszerzéséért jutalmazták, László Attila karvezető zenetanárt a Cantus Firmus kórus külföldi-belföldi sikereiért; a kézdivásárhelyi Nemes Gergelyt az újjászervezett bálványosi nemzetiségi folklórtalálkozó, a Szivárvány múlt évi emlékeztetés sikereiért; díjat kapott dr. Gazda Klára főmúzeográfus, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum néprajzi részlegének vezetője az újjászervezett néprajzi kiállításokért, a sepsiszentgyörgyi Kőpeczi Sebestyén József Műemlékvédő Egyesület kollektívája számos történelmi-műemlék restaurálási tervéért. Díjaztak még önkéntes könyvtárosként falvakon tevékenykedő régi iskolamestereket — nyugdíjas tanítókat —, művelődési otthon igazgatókat, színházi rendezőt, sőt, a megyei lapok művelődési rovatvezetői számára is kiállítottak egy-egy díszoklevelet és nekik is átadták az agyagszobrocskát.

A maga elé maszkot tartó csernavodai szobrocska, amelyet egyébként Csalog József doktor értelmezett, szimbólumszerűségében is ékessége ezeknek a díjaknak, öskori szokásra utal, miszerint az itélkező azonosul azzal a felsőbbrendű szellemi lényvel, amelyet a maszk megjelenít. A János Mihály és Farkas Árpádék idei itélkezése nyíltisakos, tulajdonképpen kulturális és művészeti eviden-

Az Árkosi kastély

ciákat jutalmaztak.

Apropó, Árkos. Ezzel a díjkiosztó ünnepséggel a csodálatos barokk kastély újra visszaszerezte hajdani kulturális rangját, művelődéspártoló szerepét. Megkapó szépségű termekben, amelyet a diktátor-pár a maga számára kápráltott volt meg és államfői szálláshelyé meg fogadások lebonyolítására tettek alkalmassá többszáz milliós beruházással, megjutalmazott falusi iskolamesterek s a színház függönyök elé visszaapólt művészek számára is megnyitotta újra ajtóit. Es, jutalmaznak itt valakit avagy nem, kitüntetettnek érezheti magát, aki ideérkezik csupán azért is, ha végigsétál az egykori központi-művészeti alkotótáborok munkáinak helyét adó dendrológiai parkban s a barokk kastély mesés értékű kincseit megtekintheti. Es, természetesen, a diktátor giccs fürdőszobáját is, amelynek piciny kádjába — úgy tűnik, a fulladásos haláltól is félt — szóval amelyiknek aprókádjába a csempéfal festményen gleccserekből induló forrásokból zuhatagként ömlik alá a kristálytisza víz.

SYLVESTER LAJOS

NEMES LEVENTE ÉS KÓMVÉS MIHÁLY
CSURKA ISTVÁN DARABJÁBAN
Karczag Bülöni Zsuzsa felvétele

Február

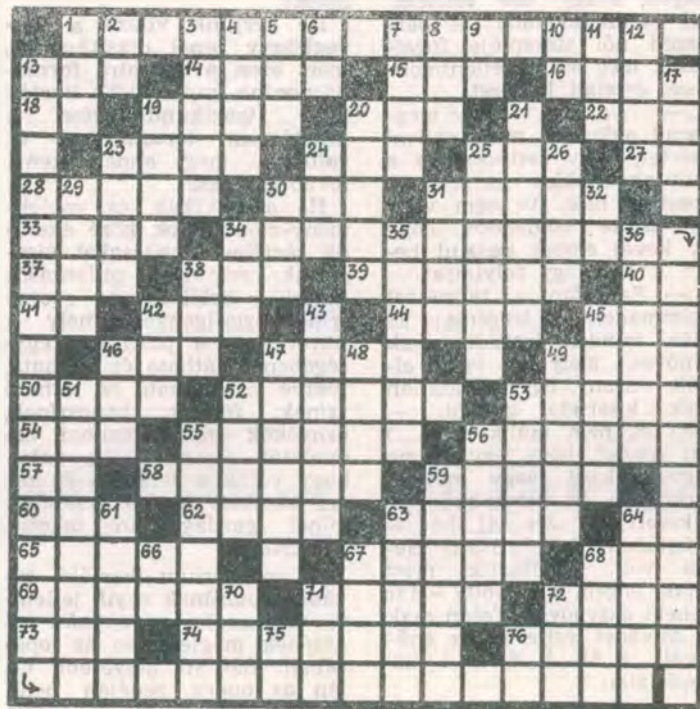
Horváth Imre négy soros versét idézzük a függőleges 13. vízszintes 34. és 1. számú sorban.

VÍZSZINTES: 1. A vers utolsó sora (zárt betűk: U, K, I, ?). 13. A másik tulajdona. 14. A régmúlt hangulatát felidéző. 15. Esküvőjét várja. 16. Időmérő orvosa. 18. Európában a Ladoga a legnagyobb. 19. ...bútor: gazdag házak berendezése. 20. Leány- és folyócskánév Máramarosban. 22. Würtemberg tartomány német város. 23. Tudományos Ismeretterjesztő Társaság, rövid. 24. ... Diavlo: Auber-opera. 25. Végtelen csók! 27. Faló egynemű hangzó. 28. Epikus. 30. A tetejére. 31. Trisó. 33. Fényudvar a Nap vagy a Hold körül. 34. A vers harmadik sora (zárt betűk: H, L, N). 37. Francia művész. 38. Ime. 39. Magától értetődően, latinul. 40. Előadó, rövid. 41. Egyforma római számok. 42. Kévs. 44. Ké ez párja. 45. Római számok, összegük hatvan. 46. A kar befeljezése. 47. László becézése. 49. Enyém, ... övé. 50. Mellkas nagyobbik fele! 52. Körbe-körbe jár. 53. Romboló. 54. Ritka — németül. románul. 55. János Vitéz szerelme. 56. Üzenetet hoz. 57. Anyai mint. 58. Angliában börtönük volt. 59. Zsírozni. 60. Évvége páros betű! 62. Vigyázza. 63. Ilma társa Vörösmarty Csongor és Tündéjében. 64. Morzehang. 65. Vesztéglés. 67. Margit kedveskedő megszólítása. 68. Vitéz. 69. Disznót leszárat. 71. Erdei gyümölcs. 72. Fakorona. 73. ... et moi (Te és én), Paul Géraldy verseskötetének címe. 74. A Cenk városából való. 76. Latin eredetű női név.

FÜGGŐLEGES: 1. A nyelv egysége. 2. Fonetikus mássalhangzó az abc végéről. 3. Számsorsjáték. 4. Női név. 5. Tazsít. 6. Izomrögzítő szalag. 7. Hon. 8. Időegység. 9. Rag, a -ve párja. 10. Jeleket ves. 11. Adásvétel tárgya. 12. Ünnepi ruha. 13. A vers első és második sora (zárt betűk: É, Á, A, E, O). 17. Püstköd. 19. Rívó. 20. A szultán rendelte volt. 21. Az esély, francia eredetű szóval. 23. Nem engedi meg. 24. Elez. 25. Nagyon kevés, két ujj között is elfér. 26. Köteléket bontó. 29. Angol főnémes cím. 30. Omladék. 31. Római számok, összegük ezerszázakettő. 32. Távirati ó. 34. Elűtő. 35. Úrnő, latinul. 36. A ... ember: Victor Hugo regénye. 38. ... Taylor, színész. 42. Vágószék. 43. A lengyel főváros lakója. 45. Cipelni. 46. Fakultás. 47. A vízen alásíkló. 48. Újságban megjelent rövid írásmű. 49. Sportág. 51. Színét változtató gyík-fajta. 52. Kémiai elem, vegyjele Cl. 53. ... Starr, a Beatles egyike. 55. Ifjabb ellentéte. 56. Német eredetű női név. 59. Fügönytartó. 61. Hivatalosan elrendel. 63. Balkezes. 64. Nyíllást szorosan elzár. 66. Hamis. 67. Nem az enyém. 68. Mely helyre. 70. Török és spanyol gépjárművek betűjelzése. 71. MSV. 72. ...lom: kacat. 75. Az ezüst vegyjele. 76. Kínai hossz-mérték.

(Drincanu Ilona)

A HELIKON 8. számában közölt, Reménytelenül című rejtvény megfejtése: A semmi ágán ül szivem, / kis teste hangtalan vacog, / köréje gyűlnek szeliden / s nézik, nézik a csillagok.

A HELIKON A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGÉNEK KOZPONTI HETILAPJA — MEGJELENIK MINDEN PÉNTEKEN

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Szerkesztők:
MÓZES ATTILA széppróza
K. JAKAB ANTAL vers, levélváltás
JAKABFFY TAMÁS kritika, esszé

SZABÓ GYULA kultúrtörténet, hagyomány
LÁSZLÓFFY ALADÁR szépirodalom, világkultúra
MOLNOS LAJOS szemle
SZÓCS ISTVÁN társalmi-művészeti

A szerkesztőség címe: 3400 Cluj,
Bulevardul Eroilor nr. 2.
Postafiók (Căsuță poștală) 245.
Telefon: 951/1 24 20

Nyomda:
I. P. Cluj
40 440

„...És lelket öblít fenn a tiszta távol...”

HELKON 10

ARA 10 LEJ

SZÉPIRODALMI HETILAP

II. ÉVFOLYAM • 10. (62.) SZAM • KOLOZSVÁR, 1991. MÁRCIUS 8.

A nagyszalontai Csonkatorony kopogtatója

Csomafáy Ferenc felvétele

MOLNOS LAJOS

Anno 1991.

HAZANÉZŐ

Korond fölött, a fenyőküti tanyán van egy határész, amelynek dombkaréjára ha kiáll az ember, messzire lát egy irányba: át az erdők fölött, le a távoli völgybe, be a faluba. Hajdanán, mikor még nem volt falu Fenyőkút, a mezei munkák végett a „hegyre” felköltözött korondiak e dombkaréjra álltak ki, hogy haza nézzenek, le a faluba, hadd lám, rendben látszik-e otthon az élet. Így, akkortól lett e határész neve Hazanéző.

Nem sokkal a decemberi „fordulat” után, a múlt év elején, Firtos néven művelődési egyesület jegyeztette be magát Korondról (melynek tiszteletbeli elnöke Pál Lajos, ügyvezető elnök-mindenese Ambrus Lajos, maga is már kötetlen jelentkező helybéli magyar szakos tanár). Ez a „hivatalosítás” tulajdonképpen csak formáság volt, ami a lényegét illeti, lévén, hogy ez az „egylet”, a kultúrát, az irodalmat partolóké eme „szövetkezése” évtizedek óta létezik, s a számtalan nagy-sikerű, hagyományossá tett pódium-műsorok, író-olvasó találkozókkal lassan a faluközösség egy részét is hozzácsatolták a „kultúrafogyasztás” eme módjához. A parajdiakkal közösen ez a „névtelen egyesülés” szervezte annak idején, több mint másfél évtizeden át, amíg a Hatalom engedte, a Hargita megyei, illetve a megyéből elszármazott tollforgatók kétvétenkénti találkozóját a Sövidék e két nagyközösségében. De kezdeményezett kacagó bálnak titulált évenkénti „humoristák találkozóját” is, amelyet az előbbi rendezvényénél is hamarabb (már a második vagy harmadik?) megrendezése után lefűjt a humor iránt érzéketlen önkényuralmi rendszer. Ezek után tehát természetes és hihető is, hogy nem az egyesületek, társaságok, egyletek stb. szervezése divatjának egyik „eredménye” a Firtos művelődési egyesület megalakítása és hivatalos bejegyztetése, hanem már valami létezőnek, elakasztott akarásnak a folytatása, újakezdése, úgymond „örvényes”, most már szervezeten is felállva — többek között — a tájegység, az egész Sövidék népi kultúrájának partfogásolását, a még megmenthető mindennemű szellemi és tárgyi hagyaték, örökség számbavételét, megőrzését, ápolását. A vállalat nem kiesi, lévén, hogy e, népi kultúrájában is egyik legdagadabb tájegységünk valahogy kiesett a rendszeres és szakzerű kutatás látóköréből. Nyilvánvalóvá lett a korondiakban az is: olyan felvállalásról van szó, amelynek elvégzéséhez nem elég-séges a létező ügybuzgalom, akarás és kezdeményező lelkes-séds: szakképzett emberek módszeres ténykedése szükséges-letik. E tényfelismerésből sarjadzott a meglehetősen merész-nek mondható ötlet is, a lapalapítás gondolata. Nyilván, „önös” érdeke is belejátszott eme elhatározásba: miért ne legyen „egy helyen”, egy létrehozandó tájegységi lap, időszaki kiadvány „szűszékjében” mindaz a szellemi termék, amely innen sar-jad, amelynek létrejöttét ők is ösztönözték? Az is hamar egy-értelmű lett: e lapnak csak úgy és akkor van létjogosultsá-ga, jövője s lesz szellemi haszna, ha nem „helyi, falusi új-ság” akar lenni, ha csak annyiban lesz „korondi”, hogy a ko-rondi művelődési egyesület tartja fenn, teremti elő a megjelen-tetéséhez szükséges anyagiakat (beleértve a tiszteletdíjakat is), s mindössze annyi jogot tart fenn csak magának, hogy a Sövidékre „terelje” a különböző szakterületek kutatóinak figye-lmét. Egyszóval: megteremtí a kereteket. A több mint fél eszt-endővel ezelőtt megjelent kiadvány neve tehát nem „vélet-lenszerűen lett Hazanéző — magában hordozva e szó konkr-ét és jelképes jelentését is. Ezidáig két, egyenként harminc-két oldalas száma jelent meg a Hazanézőnek, harmadik szá-ma a napokban kerül piacra, szintén saját terjesztésben és ötezer példányban. A kitűzött cél felé haladást érzékeltet-endő, hadd álljon itt az eleddig megjelent két számból néhány „beszélő” cím és név: Ferenczi István történet: Firtos várá-ról, és: Van-e köze a korondi és környékbeli avarkori leletek-nek a székely eredet-kérdéshez?; Ferenczi Géza történet: A Firtos-várbeli rovásjegyekről; Bandi Dezső: Csodaszarvasok és eietfák a Sövidéken; Faragó József: Júlia szép leány balladája; Haáz Sándor: Régi korondi lőtőz; Tótfalvi Zoltán: A Sövi-déki népoktatás története a XVII. századtól 1848-ig, és: A ko-rondi fazekasság; István Lajos: Korondi temetők; Ráduly Já-nos újabb mesegyűjtéséből; Szakolczay Lajos portréja Pál La-josról; aztán: Király László, Pál Lajos, Farkas Árpád, Mol-nos Lajos, Bölöni Domokos, Ambrus Lajos, Czeglő Zoltán, Gel-lért Sándor és mások „szépfirásai”; Pál Lajos-reprodukciói... Közben: folyó év februárjában megalakult az Egyesület „bará-ti társasága” (melynek tagjai — többek között — évente, tit-kos szavazással odaítélik a lapban megjelent legjobb írásnak-írásoknak a tízezer lejes Hazanéző-díjat), s február 23–24-én megvult az első Hazanéző-est is a felnőtteknek, illetve a gyer-mekeknek, meglepően nagyszámú hallgatóság részvételével...

Hát egyelőre ennyit arról, hogy lehet-e, mit lehet, és ér-deemes-e nemcsak akarni, tervezgetni, méltatlankodni, panasz-kodni, de tenni is.

Kolozsvár, 1991. február 28.

A Románia liberá szerkesztője (Petru, Clej 1991. január 31-én) a Vatra Românească tündetésén megtudta: „Nincs szükségünk Európára! Itt mindenünk megvan, ami kell!” Ez a primitív Európa-ellenes észjárás meglehetősen népszerű, és nem felesleges röviden kommentálni. E felfogás a sovén, kommunista-ceausisza elkülönülési politikára jellemző, de gyökerei mélyre nyúlnak. Sokan még ma is a XIX. században élnek, a zárt, egységes, homogén, csak önmagára figyelő nemzetállam eszményének uralma alatt. „Megvan itt mindenünk, ami kell!” Vagyis: nincs szükségünk importra, kölcsönre, példára! Nincs szükségünk eszmék és értékek cseréjére! Zárkózzunk határaink közé! Akadályozzunk meg bár-milyen kapcsolatot Európával! Nemcsak korszerűtlen és korlátozó illúziók és agyrévek ezek, hanem maradiak és

is mindaz, amit nem akar és nem tud elfogadni a kom-munista és neokommunista Iliescu-féle rendszer. E rend-szer támogatja az Európa-ellenességet, mert tudja, hogy bármilyen európai elkötelezettség — valós, hivatalos, el-lenőrizhető — a totalitárius hatalom alapjait aknázza alá. „Antieuropeereink” — mindenütt — totalitárius ne-velésű és észjárású pártaktivista típusok; bármelyik ol-dalon állnak — sovének. Mert „Európa” egyenlő joga-t jelent az ország minden állampolgára számára, nem-zeti hovatartozástól függetlenül. A demokratikus, európai alkotmány nem ismer másodrendű állampolgárt, etni-kai diszkriminációt sem. Kirívóan „nem-európai” sem-milyen ős-sovinizmus, ami távol áll századunk szelle-métől, földrésznünk politikai jogrendszerének jövőndő távlataitól.

A „Nincs szükségünk Európára”-féle ostoba szlogene-ket kiabálók nem képesek felfogni, milyen hatalmas kárt okoznak országunknak. Súlyosan kompromittálnak a nemzetközi közvélemény előtt. Az effajta „naciona-listák” szerint ez a közvélemény ártalmas és következ-ményei (sajtó, rádió, tévé, látogatások, küldöttségek, kü-lönböző szintű nemzetközi kapcsolatok) súlyos veszélye-ket jelentenek. Ezeket tehát mindenáron el kell hárí-tani. Az országnak el kell zárkóznia a külvilágtól, bent pedig meg kell maradnia a rendőrállamnak. Annak, a-melyik eldobozza a leveleket, újságokat, megszünteti a külföldi befolyást, a kapcsolatokat. Ez a ceausisza to-talitárius állam eszménye — fanatikus-sovén elvakult-ságukban ezt akarják egyesek mindenáron újjáéleszteni. Nem veszik észre, hogy Romániát primitív, elmaradott, totalitárius államként minden nemzetközi hatóság köz-veve vagy közvetlenül elítéli.

Következésképpen egyre elszigeteltebbek leszünk, kül-földi barátokat nem szerzünk, befektetések nem lesznek, minden rendű és rangú nemzetközi sajtó megszűnik. De ezeket a fejlődésben visszamaradt agresszívket Eu-rópa nem érdekli. „Itthon mindenünk megvan, ami kell!” Vagyis: nyomor, hideg, éhség, totalitárius rendszer, no-menklatúra, a volt (és jelenlegi) pártaktivista I. Iliescu. Valóban „mindenünk megvan, ami kell...”

Megjelent a Romániai Antitotalitárius Demokrata Fórum Kolozsváron kiadott A G O R A című lap idei 7. szá-mában.

fordította NAGY MARIA

ADRIAN MARINO

KIFELE EURÓPÁBÓL?

veszélyesek is. Elszigetelődhet-e a világ egyetlen álla-ma is? Ki állíthatja, hogy odahaza mindene megvan, ami szükséges? Ez a felfogás kizárja a külkereskedelem minden formáját, lehetetlenné teszi a kontinens és a világ újfajta értékeihez való igazodást és az új struk-túrákba való beilleszkedést!

Akik így gondolkodnak, nemcsak napjaink valóságá-tól szakadnak el, hanem határozottan haladásellenese-nek is bizonyulnak. Miért? Azért, mert „Európa” ko-runkban — kölcsönhatást, kötelezettségeket és demokra-tikus elkötelezettséget jelent. „Európa” a politikai rend-szerben ma a pártok pluralizmusa és az emberi szabad-ságjogok tisztelete. Demokrácia, antitotalitarizmus, sza-bad piaccgazdálkodás — ez a jelenlegi „Európa”. Vagy-

KISGYÖRGY RÉKA

A déli határátkelő

GELLERT SÁNDOR

Csúry Bálintról és munkásságáról

KÖSZÖNTJÜK A 70 ÉVES MÉSZÖLY MIKLÓST

Mészöly Miklós hetvenéves — mondják a lexikonok.

Elég gyanút keltő állítás ez.

Láttam Öt egy fényképen Bohumil Hrabállal, egy másikon talán Ličeanuval —, az ilyenek sohasem lesznek hetvenévesek, vagy ha a naptár meg is tréfálja őket, az egészen semmi jelentősége.

A konok igazságkeresés, a minden dolgok tisztázásának hétköznapijai amúgy is elterelik a figyelmet az efféle kérdésekről.

És egyáltalán: kinek jut ideje odafigyelni?

Hiszen dolgozni kell.

Az arcunkra vigyázni.

Regényt kell írni, lehetőleg az emberre valószínű, mint a Saulus, aztán mesekönyvet kicsiknek-nagyoknak, hogy el ne hagyjon bennünket az álom, ami különben is oly kevés.

Es közben és állandóan töprengeni, forgatni a gondolatot, netán versre vete-medni — hol jöhet itt szóba a hetven év? Inkább a derűtlen gondolat tolakszik elő, hogy a hazai olvasó mindössze egy — igaz: jól válogatott — könyvét vehette a kezébe ezerkilencszáznyolcvanötben.

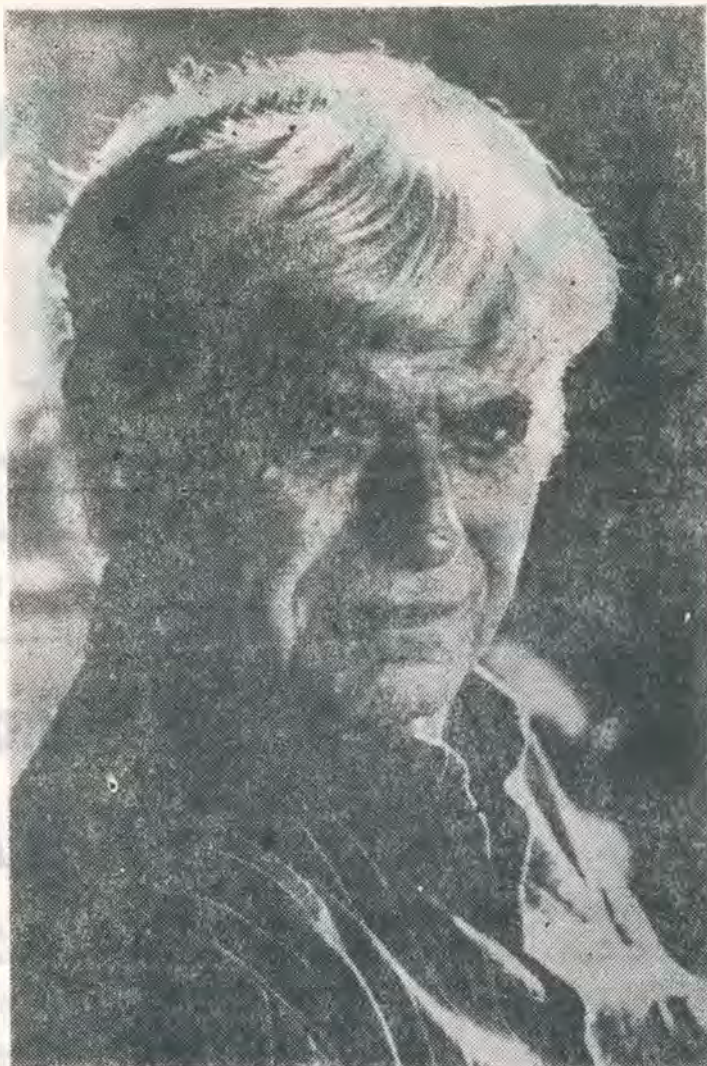
Vagy inkább örülünk, hogy ez is megtörténhetett?

Elég sok mindent láttunk életünkben — hát még O, aki például fogságba sem csak egyszer esett, mint más rendes emberek.

Mészöly Miklós... éves.

Tudja meg, hogy ez alkalommal igen jó gondolatokkal gondolunk rá.

KIRÁLY LÁSZLÓ

MESZÖLY MIKLÓS

Bolond utazás

(részlet)

Viszont mi is feltehetjük a kérdést a T. Háznak: ki vagy te? A mi szándékunk, hogy az uralkodásra hivatott, csiszolt agyú emberek figyelmét felhívjuk: nem jól dolgoznak, és saját maguk alatt vágják a fát, amikor egyéni érdekből a kommunizmust államhatalommá fejlesztik, s mint ilyen, mesterségesen állítják elő a kommunizmust. Márpedig úgy, hogy egy bizonyos rétegnek kiváltságos helyzetet biztosítanak. Ez a réteg aztán önműködően előnyökre tesz szert, és lehetőséget kap, hogy embertelen jogokat gyakoroljon. E nagy múltú helyen kiáltjuk a világba, hogy nem a kommunizmus hivatott előállítani a kommunizmust, hanem a kommunizmust! Ezért állítjuk azt a tételt, hogy a kommunizmus Tudomány, akár a katolikus vagy a zsidó hittudomány. Ezért nem érhetünk egyet a T. Ház titkárságának válaszelevelével, melyben ezt tagadja. Állítja tehát, hogy az emberi tudomány atommagja nem a zsidó hittudomány. Továbbá azt sem ismeri el, hogy a Kommunista Tudomány három részből áll: 1. tanítóból, 2. kommunistából, 3. utánaéből. Mi nem nehezeltünk ezért, mert tudjuk, hogy akiben nem jöhet létre a tiszta és világos értelelem, abba vétek kalapáccsal beleékelni. Viszont nem titkoljuk nehezeltünk azért a kioktatásért, miszerint helyesebb volna, ha általános tételek fogalmazása helyett előbb a marxizmus-leninizmus általános klasszikusaival ismerkednénk meg. Erre csak azt válaszoljuk, hogy mi az orvostól jövünk — mért

akarnak bennünket a kuruzslóhoz küldeni? Mi annak idején a Tudós mellett működöttünk (itt következett az utalás, amit az olvasó már ismer) — mért akar a saját fajtánk kormányhatósága arra kényszeríteni bennünket, hogy a kommunista társadalom felépítéséhez szükséges téglák kiegészítésénél eldobjuk a két legfontosabb téglát: a Marxnak és Engelsnek a téglát, s helyettük hamis klasszikusok zavaros eszméiből építsünk vert falat? És mért akarják, hogy ne úgy illesszük egymáshoz ezeket a téglákat, ahogy ezt a legnagyobb építőmester, Lenin tanítja? Mért akarják, hogy a legfontosabb eszméket közönséges agyagként furkával döngöljük fal alá? T. Ház! Tisztelt Uraim! Ha a kommunizmus nem tudomány, joggal kérdezhettük: egyáltalán mit nevezhetünk tudománynak? Itt ismét a Tudósra kell hivatkoznunk. Anyánk szigorúan, de szeretettel nevelte belénk az Istenben való hitet. E nevelés nyomán hallgattuk éveken át a Tudós szavait. Mikor láttuk, milyen beleillően tudja a bibliai történeteket elhelyezni a tudomány könyvében, nagy fehér rózsák bomlottak ki lelkünkben. Később, mikor még merészebb kérdéseket tettünk fel a lét titkaira vonatkozólag, mi is még világosabb válaszokat kaptunk. A Tudós jövőtől kibomlott fehér rózsák nem hervadtak el, csak a színük változott meg. Piros lett. Nem maradhatott kétség, hogy ezután már csak a „tudomány” tagáiban értelmek, fel-fel-foghatóság kerülhet szóba. A Tudós ekkor mutatott bele az útszéli árokba, ahol éppen sétáltunk. „Képzeld el azt az árkot olyan mélynek, hogy nincsen fenéke. Ezt a fát itt akkora magának, hogy nincsen teteje. Ezt az utcát olyanak, hogy nincs se kezdődő, se végződő vége. Ez a Tudomány legtagáiban értelmek. Ilyen a legfontosabb formája.” Ezt mondta. Mi pedig azt gondoltuk magunkban, hogy: „Bolond! Hiszen ezen a helyen Istennek kell lennie!”

Hogy van-e kutyapszichiátria (mint ahogy nagyvárosokban sűrűn találkozunk kutyaszalonokkal, különféle kutyaszolgáltatások — fürdetés, masszázs, nyírás, ondolás, manikűr, pedikűr — céljára, azt mindmáig nem sikerült megtudnom. Mindenesetre merem állítani, hogy a kutyám, fajtisztán német juhász, 1990 novemberéig teljesen normális volt, következképpen nem szorult sem pszichés, sem elvonókúra vagy gyógyszeres kezelésre.

Mielőtt az idén ősszel jelentkezett tünetek leírásába fognék, a hiteles diagnózis és a belőle következő gyógymód megtalálásához (a bizonyára sok önkéntes levelezővel folytatandó konzilium előtt) szükségesnek vélem Gonzo előéletét feltárni. Sőt még előbbre megyek (vissza) a történetben, hogy gazdáinak — nekem és családomnak — kutyai vonatkozású elmeállapotáról jelentést tegyek. Onnan kell tehát kezdenem, hogy fiaim óvodás koruktól számítva mindig kutyára vágytak, ám e kérdésük, már-már követelésük teljesítését sikeresen odáztuk el, egészen addig, amíg tömbház-lakásunkat felcseréltük a kutyatartáshoz feltétlenül szabott kertészházra. Átköltözés után néhány héttel a fiúk (öt-hat évesek) jöttek a megoldással: a szomszéd bácsinak, aki a zsinagógát vigyázza, van egy fél éves farkaskutyája, és eladja nekünk, nekik ugyanis van még egy kutyájuk, a Princ anyja, aki — ezt már én teszem hozzá — valóban egyedül is elláthatja a templomnak és felvigyázóinak őrzését; és nem csupán azért, mert a zsinagóga már amúgy is szinte teljesen elnéptelenedett, hanem mert a középkorú szuka rendkívül harcos természetű, én sem merészkedtem túlságosan közel a kerítéshez, nehogy elszakítsa a láncot és átugorjon hozzánk.

Princ viszont törvényesen és jutányos áron, kutyáolástul került át a mi kertünk végébe, és tizenvalahány esztendőn át látta el gyümölcsfaíkn, főként a csábitó meggy és dió, valamint a paradicsomok védelmével. Anyja vadságából valamit örökölt, bár az is lehet, hogy kórházi emlékeiből táplálkozott növekvő gyanakvása. E pontos történetben nem hallgathatom el, hogy kinaí sérülést okozta első német juhászunk betegségét, fekély keletkezett a száján, műteni kellett. Akkoriban sok kutya pusztult el városszerte, a mi Princünk azonban, rendkívül (genetikai?) erejének és a sebészprofesszornak hála (aki kevéssel az operáció után meghalt) nem csupán életben maradt, hanem visszanyerte testének áramvonalasságát, rugalmasságát. Szépségversenyre már nem nevezhettük volna be szájának szabálytalanná válása miatt, a legszebb kolozsvári színész az azonban így is felfigyelt rá az utcán, olyannyira, hogy ebből a figyelemből

egy kevés nekem is jutott. A pontosság végett hozzá kell tennem, hogy nem a (kutyatartóknál természetes) sétáltatás adott alkalmat a következmények nélküli flörtre, a szép színész és Princ között; eléggé elmarasztalható egész családom, magamat is beleértve, e gazdai kötelesség elhanyagolása miatt, ám a házörző státus (a német juhász) némiképpen más megvilágításba állíthatja a dolgokat. Akkor is épp utókezelésre vittem Princet a kórházba, mint ahogy én álltam a műtőasztalnál is, a borjúnak való altató-mennyiség beinjekciózása, kor, operáció előtt. Egy darabig nekem sem felejtette el a kórházi szenvedést,

KÁNTOR LAJOS

MEGBOLONDULT A KUTYÁM

Mészöly Miklósnak, a Jelentés öt egérről írójának

bár addig igazán jóban voltunk; később visszaállt a bizalom és szeretet, esténként, amikor elengedtük a láncról, berontott a lakásba, megkeresett íróasztalom mellett, és addig bökölte orrával a karomat, amíg egy-két simogatás erejéig nem foglalkoztam vele.

Viszonyunk szentimentális vonatkozásait nem részletezem, mert akkor el kellene jutnom öreg korában kiújult betegségéhez és halálának leírásához. Szívesebben emlékezem férfiu éveinek erejére, ebből a periódusból fényképező barátom esetére vele. Azért mondhatom ezt, mert éles konfliktusoknak súlyosabb, távolabbi következményei szerencsére nem lettek. Barátom egy kinyomtatandó fényképalbumhoz készített felvételeket, és Princet is modellül választotta. Princ ezt nem akarta megérteni, illetve méltányolni, különösképpen azt nem, hogy épp ugrás és ugatás közben kell neki pózolni; vagy éppen komolyan vette a feladatot, a fényképezőnek akart rontani, s egyszerűen engedett a lánc — kutyámat alig tudtam letépni barátom melléről. (Ing, szveter, nadrág és injekció kellett a rend helyreállításához, bár azt hiszem, utóbbit a fényképező nem vállalta.)

A Princet követő második német juhászlól, a java korában, kölcsönben hozánk került Argórol nincs sok mondanivalóm, nem mi neveltük (el), nem nőtt a szívünkhöz, mindössze pár hónapi vendégszerepléséről számolhatnék be. Utána következett a fájdalmasan rövid életű Flyp, a szürke schnauzer. Játékoságban messze felülmúlta — gondolom, fajtájából adódóan — a német juhászokat, akrobatikus teljesítményekre volt képes, de így sem tudta elviselni ezt a világot. Pedig őt már nem kényszerítet-

tük kertvégi magányba, napközben láncra; elkerített kicsi udvart kapott a folyóval szemközt, vagyis emberközben, a fiúk játszottak vele, edzették, tanították. Amikor csak lehetett, a nagy udvar is az övé volt. Egyszer a lépcsőfeljárónál fölfedezett régi újságokat, folyóiratokat, tanulmányozni kezdte őket, de ebből sem lett különösebb bonyodalom. Elete első versenyén azonban megfázott, tüdőgyulladást kapott, végül orvosai műhiba következtében — kellően nem sterilizált injekciótűvel átvitt szponyricában — pusztult el, több mint egyhónapos kínlás után.

Szükségünk volt jó néhány hónapra

ahhoz, hogy kedvünk legyen újra megkutyásodni. (Az igazsághoz hozzátartozik, legalább a zárójel türeklépességéig, hogy társberletben, közel másfél évtizeden át ki-bejárt, közöttünk élt egy okos, hízog és erősen kurva fajta tacsó, aki — emberi korra átszámítva — még kilencvenévesen is szült, igaz, már csak egy szörnyet, az előző évek tisztességes, életképes koreseit követően. Es itt kezdődik a tulajdonképpeni történet, a Gonzoé — amely már egyértelműen korhoz, a mi korunkhoz kötött.)

Gonzo — nevét a keresztségben nálunk kapta (szerintem szebbet érdemelt volna, mint a bábfilmbeli) — 1988 őszén született, Bukarestben. Pedigirje nincs, bár ránézésre, sőt tüzetesebb vizsgálat alapján is, nyugodtan lehetne. Blokkolásban látta meg a napvilágot, előkelő szellemi (iroi) környezetben. Személyesen ugyan sem szüleit, sem nevelőszüleit (akik négyhetes koráig gondját viselték) nem ismerem, utóbbiakról viszont kifejezetten jók az információim. Az utat Bukarestből Kolozsvárig hálókocsin, egy kabát alá rejtve tette meg; korához és a helyzetéhez (a diktatúra vasúti változatához) mérve, jól viselkedett, így a kalauzi leleplezéstől megmenekült. Új otthonában, az új nyelvi környezetben hamar feltalálta magát. Anyagi, azaz élelemmel való ellátottságát tekintve, föl-tételezhetően nem következett be (sem pozitív, sem negatív irányban) lényegi változás, vagyis ebből a szempontból nem volt nehéz áttálcia. Persze, az anyatej az más, megjegyzésem csupán az emberi lehetőségekre vonatkozik.

A téli hónapokat az előszobában, egy ládában töltötte, tavaszról pedig megörökölte a Flyp körülkerített kisudvarát és ölját. Láncsal mindmáig csak nyak-

örvi minőségben találkozott, elég ritkán, s így nem is szokhatta meg viselését. Gazdáihoz, a város és az egész ország lakosságához igazodva, mindenevővé vált, ám ebbe a mindenbe a legkevésbé a hús számítható be; ennek megfelelően csonthoz is elég ritkán jutott. Mindezt ma is természetesen fogja fel — de azért nem utálta meg a húst. Megszerette viszont éjjeli szabad portyázása során a gyümölcsöt, a hulló alma, körte — saját kezdeményezésére — tápláléka kiegészítőjének bizonyult. A dióval idén őszig nem törődött.

Szeptemberben-októberben arra figyeltünk föl, hogy az udvar reggelente tele van feltört dióval. Ilyen pusztítást végeznének újabban a csókák? Aztán a ropogatás éjszakai zaja megadta a magyarázatot. Gonzo a dézsámló, mesterialen törli fel a dióhéjat, és maradéktalanul kiszemeli a dióbelet. Védekezni ez ellen aligha lehet, aligha szabad fenytéssel — legfeljebb a gazdára háruló esti tallózással fű és kavics között.

Természetesen nem e fölfedezés mondatja velem, hogy a kutyám megbolondult. Hanem a legújabb korareggeli szórakozás — amit már az én híres toleranciám sem tud elviselni.

Éjszakára, hagyományosan, a kutyáé az udvar, amit Gonzo úgy értelmez, hogy minden utcai járókelőt, a zárt falkaput előtt elhaladót megugat. Nyilván ebben sincs semmi természetellenes. Az már bírálhatóbb, hogy ilyenkor hatalmas erővel ugrik a kapunak, döng bele a ház. E szokásának azonban, újabban, van továbbja is. A kapun belül, úgy másfél méter magasságban található a levél-szekrény, amelyet egy szeg tart bezárva. Gonzo rájött, hogy megfelelő számú döntés után a szeg enged, kihull, és ő hozzájuthat a friss lapokhoz. Néhány hétig el voltunk utazva, s ezalatt rászakolt reggeliben a Szabadságra, a Helikonra, sőt a Keresztény Szóra is. Ami viszont ennél súlyosabb, a sógoromnak járó Ade-várul in libertate (Igazság a szabadságban) néhány számát is szétoltva. Ez pedig, tekintve e lap uszító cikkeinek mennyiségét, ártalmas a Gonzo egészségére. Különösen, ha figyelembe veszem, hogy amióta a sajtóval ilyen behatóan foglalkozik, már nem nyúl a dióhoz.

Elhatároztam, ezután csak éjjelig tart a Gonzo udvari szabadsága. És rövidesen a gyógyulás jeleként értékelhettem, hogy ismét rákapott a dióra. Ám egyik nap elfelejtettük német juhászunkat visszazárni a kisudvarra, ő pedig ezt úgy hálálta meg, hogy a Pécsről érkezett Jelenkort kezdte széttanulmányozni. Megállt viszont az én tanulmányom előtti oldalnál.

És most már végképp nem tudom, hogy Gonzót gyógyultnak vagy végtelenen elfogult (házi) szeparatistának tekintsem?